



*Good
bye
Sule*

AĞIR ÇEKİMDE ÖLÜM

TALİBAN YÖNETİMİ ALTINDA KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLAR

ÖZET

AMNESTY
INTERNATIONAL



Uluslararası Af Örgütü, herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmesi için değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir.

Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı duyduğu ve hesap verdiği bir dünyadır.

Tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dini inançlardan bağımsız ve asli gelir kaynağı üye aidatları ve bireysel bağışlar olan bir kurumuz.

Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

© Uluslararası Af Örgütü 2022
Aksi belirtilmediği sürece bu belgedeki içerikler Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0 lisanslıdır.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Daha fazla bilgi için lütfen internet sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edin: www.amnesty.org

Uluslararası Af Örgütü dışındaki bir telif hakkı sahibine atıf yapılan içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir.

Uluslararası Af Örgütü tarafından ilk kez 2022 yılında yayımlanmıştır.
Peter Benenson House, 1 Easton Street London WC1X 0DW, UK

İndeks: ASA 11/5685/2022
Orijinal dili: İngilizce

amnesty.org.tr



Kapak Fotoğrafı: Bir Afgan kadın fotoğraf çekimi için evinde poz veriyor.
© Kiana Hayeri / Uluslararası Af Örgütü

**AMNESTY
INTERNATIONAL**



İÇİNDEKİLER

HARİTA	4
1. ÖZET	5
2. METODOLOJİ	11
3. ARKA PLAN	13
9. ULUSLARARASI HUKUKUN UYGULANMASI	17
9.1 EĞİTİM HAKKI	17
9.2 ÇALIŞMA VE KAMUSAL KATILIM HAKKI	18
9.3 DOLAŞIM ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI	19
9.4 İFADE, ÖRGÜTLENME, BARIŞÇIL TOPLANMA VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI	20
9.5 TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET	21
9.6 ALIKOYMAYLA BAĞLANTILI İHLALLER	22
9.7 ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER	24
10. SONUÇ VE TAVSİYELER	27

Raporun İngilizce tam metnine aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz:

<https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/5685/2022/en/>

HARİTA



1. ÖZET

“Afganistan’daki kadınlar için bu ağır çekimde ölüm demek.”

Adile, Gazeteci

Taliban, bir yıldan kısa bir süre içinde Afganistan’da kadınların ve kız çocukların haklarını yok etti. Afganistan hükümetinin kontrolünü ele geçirmesinden hemen sonra kadınların ve kız çocukların haklarını korumayı taahhüt ettiği halde kadınların ve kız çocukların eğitim hakkını ihlal etti, ev içi şiddetten kaçanlara yönelik koruma ve destek sistemini ortadan kaldırdı, kadınları ve kız çocukları Taliban’ın ayrımcı kurallarını bozdukları için gözaltına aldı ve Afganistan’ın çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik oranlarındaki ani artışta rol oynadı. Bu kısıtlamaları ve politikaları barışçıl biçimde protesto eden kadınlar taciz edildi, tehdit edildi, gözaltına alındı, zorla kaybedildi, tutuklandı ve işkenceye maruz bırakıldı.

Taliban’ın kadınlara ve kız çocuklara karşı işlediği ihlallerin kapsamı, boyutları ve şiddeti aydan aya artıyor. Taliban’ın Afganistan’ı ele geçirmesinin birinci yılında uyguladığı aşırı sert politikalar, milyonlarca kadını ve kız çocuğu güvenli, özgür ve doyurucu bir yaşam sürme hakkından yoksun bıraktı. Bir Afgan kadının ifade ettiği gibi, kadınlar ve kız çocuklar ağır çekimde ölümüne mahkum edildi. Afgan kadınlara ve kız çocuklara yönelik bu ölüm cezası ancak Taliban’ın yapacağı önemli ve geniş kapsamlı politika değişiklikleriyle kaldırılabilir. Uluslararası toplum, Taliban üzerinde bu değişiklikleri yapması için baskı oluşturacak sağlam, koordineli ve etkin bir stratejiyi acilen oluşturmalı ve uygulamalıdır.

Uluslararası Af Örgütü, Eylül 2021 ile Haziran 2022 arasında, Taliban yönetimi altında kadınların ve kız çocukların durumuna dair bir araştırma yaptı ve Afganistan’ın 34 şehrinden 20’sinde yaşayan, yaşları 14 ila 74 arasında değişen toplam 90 Afgan kadın ve 11 kız çocukla görüşmeler gerçekleştirdi. Uluslararası Af Örgütü aynı zamanda, Taliban yönetimindeki gözaltı merkezlerinin çalışmış veya hâlâ çalışmakta olan altı kişiyle, ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ve BM birimleri ve mekanizmalarında çalışan 22 kişiyle ve 10 Afgan ve uluslararası uzman ve gazeteciyle görüştü. Araştırma, 4-20 Mart 2022 arasında yüz yüze ve uzaktan yapılan görüşmelerle yürütüldü.

Bu rapor, Afgan kadınların ve kız çocukların mahsur kaldığı birbiriyle bağlantılı kısıtlamalar ve yasaklar ağını tanımlamaktadır. Rapor, Taliban'ın herhangi bir hakka yönelik ihlalinin, diğer hakların kullanımı açısından nasıl zararlı sonuçlar yaratabildiğini göstermektedir. Taliban'ın politikaları bir bütün olarak ele alındığında, Afganistan'da kadınları ve kız çocukları hayatlarının neredeyse her alanında ayrımcılığa maruz bırakan bir baskı sistemi oluşturmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü 1 Temmuz 2022'de, bu raporda ayrıntılarıyla açıklanan temel bulguları, Afganistan Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki ve Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Abdül Vali'ye, kendilerine hitaben yazılan mektuplarla ilettiler. Raporun tamamlandığı 15 Temmuz 2022 itibarıyla herhangi bir yanıt alınmamıştır.

TALİBAN'IN KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK KISITLAMALARI

Taliban, ülkenin kontrolünü ele geçirdiğinden bu yana Afganistan'da kadınların ve kız çocukların eğitim, çalışma, serbest dolaşım ve giyinme biçimiyle bağlantılı hakları dahil olmak üzere insan haklarını ihlal eden bir dizi politika, kararname ve yönerge çıkardı.

Taliban, eğitim alanında, ortaöğretim düzeyindeki kız çocukların büyük çoğunluğunun okula dönmesini engelledi. Ortaöğretimdeki kız öğrencileri 23 Mart 2022'de okula dönmeye çağırdı; ancak o gün, üniformalarıyla ilgili "teknik bir sorun" nedeniyle onları evlerine gönderdi. Nangarhar şehrinde çalışan 25 yaşındaki lise öğretmeni Fatima öğrencilerinin duygularını şu sözlerle özetledi, "Bu genç kızların tek isteği bir geleceklerinin olması ama artık önlerinde bir gelecek göremiyorlar. Bir şeyler yapılmasını bekleyen milyonlarca Afgan kız çocuk var."

Üniversite düzeyinde, Taliban'ın kadın öğrencilere yönelik tacizlerinin yanı sıra onların davranışları, kıyafetleri ve imkanlarına getirdiği kısıtlamalar, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla sistematik olarak dezavantajlı kılındığı güvensiz bir ortam yarattı. Bunun sonucunda, çok sayıda kadın öğrenci okula gitmeyi bıraktı veya üniversiteye hiç kaydolmamaya karar verdi. Dolaşımlarına getirilen kısıtlamalar, öğretmen azlığı ve öğrencilerin Taliban yönetimi altında kariyer seçeneklerinin sınırlı olmasından kaynaklanan moralsizliği gibi diğer zorluklar da kız çocukların ve kadınların her düzeyde eğitime erişimini olumsuz etkiliyor.

Taliban, Afganistan genelinde kadınların çalışmasını engelledi. Eğitim ve sağlık gibi belirli sektörlerde çalışanlar dışında çok sayıda kadın devlet memuruna evde kalmaları söylendi. Özel sektörde birçok kadın, üst düzey pozisyonlardaki işlerinden çıkartıldı. Taliban'ın politikasına göre, yalnızca erkeklerin yerini alamayacağı kadınların çalışmasına izin verileceği anlaşılıyor. Çalışmaya devam eden kadınlar, Uluslararası Af Örgütü'ne, kadın doktorların davranışlarına getirilen kısıtlamalar karşısında çalışmakta oldukça zorlandıklarını aktardılar. Kısıtlamaların boyutları, erkek hastaları tedavi etmekten veya erkek meslektaşlarıyla iletişim kurmaktan kaçınılması kuralı, kıyafet ve davranış modellerinin dayatılması gibi örneklerle ulaşıyor.

Taliban'ın çalışmaya getirdiği kısıtlamalar, ailelerinin geçimini tek başına veya önemli ölçüde sağlayan birçok kadın için umutsuz bir durum yarattı. Örneğin, ofis çalışanı olan Feride şunları söyledi, "Nangarhar düştüğünde ofis kapatıldı... çünkü erkeklerle kadınların bir arada çalışması

yasak. Ailem iki haftayı yemek yemeden geçirdi. Önceden sofrada yemeğimizin olmayacağını hayal dahi edemezdim.”

Taliban'ın kadınların ve kız çocukların dolaşım özgürlüğüne getirdiği kısıtlamalar gitgide daha baskıcı bir hâl aldı. Başlangıçta, kadınlara ve kız çocuklara uzun mesafeli yolculuklarında bir 'mahrem' veya erkek refakatçinin eşlik etmesi zorunluluğunu getirdiler. Yakın zamanda ise kadınların gerekli olmadıkça evden çıkmamalarını isteyen bir kararname yayınladılar. Kadınlar ve kız çocuklar, Uluslararası Af Örgütü'ne, dolaşımaları üzerindeki çeşitli ve devamlı değişen kısıtlamalar yüzünden kamusal alanda erkek refakatçi olmaksızın bulunmalarının ciddi riskler taşıdığını belirtti. Ayrıca, mahrem zorunluluklarının günlük hayatlarını idame ettirmeyi neredeyse imkansız kıldığını söylediler.

Taliban, kadınların ve kız çocukların izin verilen kıyafetleri konusunda giderek daha katı kurallar uyguluyor. 7 Mayıs 2022'de, Ahlak ve Erdem Bakanlığı, kadınlara baştan ayağa örtünme zorunluluğu getiren bir kararname yayınladı. Erkek aile üyeleri, kadınların yeni kurallara uymasından sorumlu kılındı ve ailedeki kadınların ve kız çocukların kurallara uymayı reddetmesi halinde gözaltına alınabilecekler. Daykundi'de yaşayan 27 yaşındaki Zeynep, kararnameye tepkisini şu sözlerle ifade etti, “Neden yüzümüzü örtüp kim olduğumuzu saklayalım? Hayatım boyunca [başörtüsü] taktım ama yüzümü kapatmak istemiyorum. Şu an yüzümü kapatmakla ilgili konuşurken bile nefes alamıyorum.”

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Ağustos 2021'den önce, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalan kadınların ve kız çocukların ülke çapında yasal temsil, tıbbi bakım ve psikolojik desteği de içeren bir sığınak ve hizmet ağına erişimi vardı. Uzmanlaşmış yargı birimleri ve mahkemeler, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet vakalarını inceliyordu. Kendi içinde yetersizlikleri olsa da her yıl binlerce kadına ve kız çocuğa hizmet veren bu sistem, Taliban'ın Afganistan'ın kontrolünü ele geçirmesinin ardından çöktü. Sığınaklar kapatıldı ve birçoğu, Taliban üyeleri tarafından yağmalandı ve gasp edildi. Bazı vakalarda, Taliban üyeleri, çalışanları taciz veya tehdit etti. Sığınaklar kapatılınca çalışanlar, şiddetten hayatta kalan çok sayıda kadını ve kız çocuğu ailelerinin yanına göndermek zorunda kaldı. Şiddete maruz bırakılan diğer kadınlar ve kız çocuklar ise sığınak personeliyle, sokaklarda veya diğer sürdürülemez koşullarda yaşamaya zorlandı. Taliban ülke genelinde ilerledikçe, akıl almaz bir girişimle, birçoğu toplumsal cinsiyete dayalı şiddet suçlarından hüküm giymiş olan tutukluları da sistematik olarak cezaevlerinden serbest bıraktı.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanlar ve koruma hizmetleri sisteminde çalışmış olan kadınlar şu an ciddi tehlike altında. Ayrıca, Taliban'ın kontrolü ele geçirmesinden bu yana şiddetten kaçan kadınların ve kız çocukların başvuracak yeri yok. Feriha, Uluslararası Af Örgütü'ne konuştuğu tarihte dokuz aylık hamileydi. Eşinin istismarından kaçmıştı ve çaresizce, yaşamak için güvenli bir yer arıyordu. “Önceden bir sığınak vardı, oraya gittim” diyen Feriha şöyle devam etti: “Artık hizmet vermediğini ve yeni vaka kabul edemeyeceklerini söylediler. Benim için artık hiçbir seçenek yok.”

ŞİDDETEN KAÇANLARIN “AHLAKİ YOZLAŞMA” GEREKÇESİYLE KEYFİ OLARAK GÖZALTINA ALINMASI

Daha önce Taliban yönetimindeki gözaltı merkezlerinde çalışan dört kişinin bildirdiğine göre Taliban, ‘mahremi’ olmadan dışarı çıkmayı veya ‘mahremi’ sayılmayan bir erkekle çıkmayı yasaklayan kurallar gibi ayrımcı politikaları ihlal ettikleri gerekçesiyle kadınları ve kız çocukları keyfi olarak gözaltına aldı. Gözaltına alınan kişiler genellikle ‘ahlaki yozlaşma’ gibi muğlak ve belirsiz bir ‘suç’ ile suçlanıyor. Dört cezaevi çalışanı aynı zamanda, daha önce toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kurtularak sığınaklarda yaşayan kişilerin artık Afganistan’daki iki gözaltı merkezinde tutulduğunu belirtti. Sözde ‘ahlaki yozlaşma’ nedeniyle veya istismardan kaçtıkları için keyfi olarak gözaltına alınan kadınlar ve kız çocuklar hukuki danışmanlığa erişimden yoksun bırakılıyor ve gözaltında işkence ve diğer türde kötü muamelenin yanı sıra insanlık dışı koşullara maruz bırakılıyor.

Bir üniversite öğrencisi 2022’de, Taliban’ın mahrem kısıtlamalarıyla bağlantılı suçlardan gözaltına alındı. Gözaltına alındıktan kısa bir süre sonra yaşadıklarını şöyle anlattı, “Taliban üyeleri [şok tabancasıyla] bana elektrik şoku vermeye başladı. Omzuma, yüzüme, boynuma, yapabildikleri her yere... Bana orospu ve sürtük diyorlardı. Silahlı olanı, ‘seni öldüreceğim ve cesedini kimse bulamayacak’ dedi.” Taliban tarafından gözaltına alınan tüm kadınlar ve kız çocuklar gibi kendisinin de gözaltına alınması nedeniyle hayat boyu yaftalanacağını belirten öğrenci sözlerini şöyle sürdürdü, “Bir Afgan kız çocuk için cezaevine girmenin ölmekten farkı yok. Kapıdan içeri girdiğiniz anda yaftalanırsınız ve artık bunu silemezsiniz.”

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER

Uluslararası Af Örgütü’nün, Afganistan’da faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası örgütler, yerel aktivistler ve diğer uzmanlar tarafından doğrulanan araştırmasına göre, Taliban yönetimi altında çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin oranı hızla artıyor. Bu artış, çoğu, kontrolü ele geçirdiğinden bu yana Taliban’ın ve üyelerinin eylemlerine ve politikalarına atfedilebilecek, birbiriyle bağlantılı çeşitli etkenlerden kaynaklanıyor. En yaygın etkenler arasında ekonomik ve insani kriz, kadınlar ve kız çocuklar için eğitimsel ve mesleki beklentilerin olmaması, ailelerin kadınları ve kız çocukları bir Taliban üyesiyle evlenmekten korumaları gerektiğine dayalı algı, ailelerin kadınları ve kız çocukları Taliban üyeleriyle evlenmeye zorlaması ve Taliban üyelerinin onları kendileriyle evlenmeye zorlaması yer alıyor.

Afganistan’ın orta kesiminde bir şehirde yaşayan 35 yaşındaki Khorsheed, Uluslararası Af Örgütü’ne, ülkedeki ekonomik kriz sonucunda 13 yaşındaki kızını Eylül 2021’de, 60 bin Afgani [yaklaşık 670 Amerikan Doları] ‘başlık parası’ karşılığında 30 yaşındaki komşusuyla evlendirmek zorunda kaldığını söyledi. Kızının evliliğinden sonra “Artık aç kalmayacak” diye rahatlamış hissettiğini paylaştı. Khorsheed 10 yaşındaki kızını da evlendirmeyi düşündüğünü ama gelecekte ailenin geçimini sağlayabileceği için bunu istemediğini anlattı, “Daha çok okumasını istedim. Okuyup yazabilir, İngilizce konuşabilir ve para kazanabilir. Kızımın bir yerlere gelebileceğine ve aileyi destekleyebileceğine dair umudum var. Tabii okulu açmazlarsa onu da evlendirmek zorunda kalacağım.”

BARIŞÇIL PROTESTOCULARIN KEYFİ GÖZALTI VE TUTUKLAMALARA, ZORLA KAYBETME VE İŞKENCEYE MARUZ KALMASI

Taliban'ın uyguladığı sistemsel ayrımcılık, Afganistan genelinde kadınlar ve kız çocuklar tarafından çok sayıda protestoya yol açtı. Taliban, kadınların ve kız çocukların ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını ihlal etti ve protestolar sırasında onları dayak ve şok tabancalarıyla elektrik şoku vermeyi de kapsayan şiddete ve tacize maruz bıraktı.

Afganistan Dışişleri Bakanı Emir Han Muttaki 30 Mayıs 2022'de, "Geçen dokuz ay içinde tek bir kadın bile siyasi muhalefetten veya hükümete karşı çıkmaktan Afganistan cezaevlerine gönderilmedi" şeklinde bir açıklama yaptı. Ancak bu doğru değil. Taliban'ın kontrolü ele geçirmesinin ardından düzenlenen protestolara katılan ve beşi gözaltına alınan 12 kadınla yapılan görüşmelerde, Uluslararası Af Örgütü, Afganistan'da çok sayıda kadın protestocunun keyfi gözaltı ve tutuklama, zorla kaybetme ve işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bırakıldığını tespit etti.

Birden fazla barışçıl protestoya katılan bir kadın 2022'de gözaltına alındı ve 10 gün gözaltına tutuldu. Gözaltında yaşadıklarını şu sözlerle anlattı, "[Taliban muhafızları] durmadan odama gelip bana ailemin fotoğraflarını gösteriyor, 'Onları öldürebiliriz, hepsini öldürürüz ve sen hiçbir şey yapamazsın. Kes ağlamayı, olay çıkarma. Protestoya katılırken bunların olacağını düşünmeliydin' diyordu."



Afgan kadınlar fotoğraf çekimi için poz veriyor. © Kiana Hayeri / Uluslararası Af Örgütü

Kadın protestocu aynı zamanda, gözaltında tutulduğu süre içinde iki kez şiddetle dövüldüğünü anlattı: “Kapıyı kilitlediler ve bağırmaya başladılar. [Bir Taliban üyesi], ‘Edepsiz kadın! Sizin gibi sürükler yüzünden Amerika bize para vermiyor’ dedi. Sonra beni tekmeledi. O kadar şiddetli vurdu ki sırtım incindi. Çeneme de tekne attı. Hâlâ ağızımda acı hissediyorum. Ne zaman konuşmak istesem ağrıyor.”

Taliban tarafından gözaltına alınan kadın protestocuların gıda, su, havalandırma, hijyen ürünleri ve sağlık hizmetlerine erişimi yetersizdi. Kadınlar, serbest bırakılmaları için kendileri ve aile üyelerinin bir daha protestolara katılmayacağına ve gözaltında yaşadıkları konusunda alenen konuşmayacaklarına dair “sözleşmeler” imzalamaya zorlandı.

ARTIK ADIM ATILMASI GEREKLİ

Taliban, Afganistan’ın fiili yetkilileri olarak, kadınların ve kız çocukların eğitim, çalışma ve serbest dolaşım haklarının yanı sıra, şiddetten kaçtıktan sonra desteğe ve yasal tazminata erişim haklarını korumak zorundadır. Taliban ayrıca keyfi gözaltı ve tutuklama uygulamalarına acilen son vermeli ve kadınlar ve kız çocuklar dahil herkesin barışçıl protesto hakkını korumalıdır. Taliban, milyonlarca kadını ve kız çocuğu uluslararası hukukta güvence altına alınan haklarından yoksun bırakmaktadır ve bu gidişatı acilen değiştirmelidir.

İlk ve ortaokul müdürü Cemile Uluslararası Af Örgütü’ne, “Dünya bizi duymuyor ve başımıza gelenleri görmüyor; çünkü [olanlardan] bizzat etkilenmiyorlar. Başlarına gelseydi o zaman anlardı” dedi. Uluslararası toplum, Afgan kadınlara ve kız çocuklara çektikleri eziyeti anladığını göstermelidir. Devletler ve uluslararası örgütler Taliban’a, kadınlara ve kız çocuklara yönelik mevcut politikalarının kesinlikle kabul edilmeyeceği yönünde net, koordineli ve güçlü bir mesaj iletmeli ve Taliban’ı yaptıklarının sonuçlarıyla karşı karşıya bırakacak somut adımlar atmalıdır. Bu adımlar, BM Güvenlik Konseyi Kararı ile uygulanacak planlı yaptırımlar veya seyahat yasakları gibi, Afganistan halkına zarar vermeden Taliban’ı etkileyebilecek baskı biçimlerinin tespiti ve kullanımını içermelidir.

Bağışçı devletler ise kendi paylarına acilen, Afganistan’da yaşanan, ortaya çıkmasında rol oynadıkları ve kadınların ve kız çocukların haklarını zayıflatan insani ve ekonomik krizle mücadele etmelidir.

Bağışçı devletler Afganistan’da sağlık hizmetleri, gıda ve diğer temel hizmetlerin sağlanmasını engelleyen mali kısıtlamaları azaltmalıdır. Bunun yanı sıra, Afganistan’da faaliyet gösteren BM birimleri, sivil toplum örgütleri ve insani yardım ajansları, yerel kadın aktivistler ve risk altındaki diğer grupları destekleyen örgütlerle işbirliği ederek acil mali destek ve insani yardımın eşit ve yeterli dağıtımına yönelik sistemleri güçlendirmeliler.

Durum bundan daha riskli olamazdı. Uluslararası toplum harekete geçmezse, Afganistan genelinde milyonlarca kadını ve kız çocuğu yüz üstü bırakmış ve dünyanın diğer ülkelerindeki yöneticileri kadınların ve kız çocukların haklarını zayıflatmak konusunda cesaretlendirmiş olacak. Gazeteci Sabira’nın dediği gibi, “Haklarımız haklarıdır. Afganistan’daki kadınların ve kız çocukların haklarını desteklemelisiniz.”

2. METODOLOJİ

Bu rapor, Eylül 2021 ve Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen araştırmaya dayanmaktadır. Uluslararası Af Örgütü araştırmacıları 4-20 Mart 2022 tarihleri arasında Afganistan'da bir araştırma yürüttü. Araştırmanın kalan kısmı ise uzaktan mülakatlar yoluyla gerçekleştirildi.

Uluslararası Af Örgütü bu rapor için, toplamda 90 Afgan kadın ve 11 Afgan kız çocukla görüştü. Görüşülen kişilerin yaşları 14 ile 74 arasındaydı. Uluslararası Af Örgütü, gerçekleştirdiği bu görüşmelerin çeşitli yaş, sınıf ve etnik kökenden gelen kadınlar ve kız çocuklarla yapılmasına gayret gösterdi. Uluslararası Af Örgütü ayrıca, mümkün olduğu kadar çok vilayetteki kentsel merkezlerin yanı sıra kırsal alanlardaki kadınlara ulaşmaya çalıştı.

Uluslararası Af Örgütü, bu araştırma için şu vilayetlerde yaşayan kadınlarla ve kız çocuklarla mülakatlar gerçekleştirdi: Bedahşan, Bağdis, Bamyan, Belh, Daykundi, Gazni, Gur, Helmend, Herat, Kabil, Kunduz, Lagman, Nangarhar, Nuristan, Paktika, Pençşir, Sar-i Pol, Tahar, Uruzgan ve Vardak.

Vakaların bir kısmında, görüşülen kadınlar ve kız çocuklar, Uluslararası Af Örgütü ile görüştükleri sırada daha önce yaşadıkları vilayetten kısa bir süre önce kaçmış ve yeni bir yere yerleşmişti. Bu kadınların ve kız çocukların neredeyse tamamı hâlâ Afganistan'daydı. Geri kalanlar ise Taliban'ın ülkenin kontrolünü ele geçirmesinin ardından üçüncü ülkelere kaçmıştı.

Uluslararası Af Örgütü, çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerle ve dolaşım özgürlüğüyle ilgili mülakatlarda, kadınlara ya da kız çocuklara karşı gerçekleştirilen ihlallere tanık olan ya da bu ihlallerden kurtulanların aile fertleri olan üç erkek ve bir erkek çocukla görüştü.

Bu rapor için gerçekleştirilen mülakatların büyük bir kısmı Dari ya da Peştü dilinden İngilizceye tercüme yoluyla yapıldı. Diğer mülakatlar ise tercüman olmaksızın İngilizce olarak gerçekleştirildi.

Uluslararası Af Örgütü, yukarıda yer verilen mülakatlara ilaveten, dördü kadın ve kız çocuklara tahsis edilen yerlerde olmak üzere alıkoyma merkezlerinde çalışan ya da çalışmış olan altı personel, sekiz ulusal STÖ çalışanı, 14 uluslararası STÖ ya da BM çalışanı ve Afganistan'daki kadın ve kız çocuklara dair uzmanlığı bulunan 10 bağımsız Afgan ve uluslararası uzman ve gazeteciyle de mülakatlar gerçekleştirdi. Uluslararası Af Örgütü, son olarak BM kuruluşları ile uluslararası ve ulusal STÖ'lerin hazırladığı raporları ve basıda çıkan haberleri de inceledi.

Görüşülen kadınların ve kız çocukların neredeyse tamamı ya kendilerinin ya da aile fertlerinin güvenliğine ilişkin duyduğu endişe nedeniyle anonim kalmayı talep etti. Uluslararası Af Örgütü de bu talep doğrultusunda görüşmecilerin tümünün isimlerini değiştirdi. Yine görüşmecilerin gizliliğinin korunması amacıyla mülakatların gerçekleştirdiği tam tarih ve yerler ile mülakatın uzaktan mı yoksa Afganistan içinde mi gerçekleştirildiği gibi bilgilere raporda yer verilmedi. Görüşülen kişinin memleketi gibi önemli tanımlayıcı olabilecek ayrıntılar da bazı vakalarda saklı tutuldu. Rapor boyunca görüşmecilere atfedilen yaşlar, görüşmecilerin mülakatın gerçekleştirdiği tarihteki yaşydı. Yine cezaevi personeli ile bazı uluslararası ve ulusal STÖ çalışanlarının isimleri de bu kişilerin gizliliklerinin ve Afganistan'da çalışabilme imkanlarının korunabilmesi amacıyla talepleri doğrultusunda gizli tutuldu. Çoğu durumda ise STÖ çalışanları, BM yetkilileri ve diğer uzmanlarla gerçekleştirilen mülakatların tarihlerine yer verildi.

Uluslararası Af Örgütü, görüştüğü kişileri bu araştırmanın mahiyeti ve amacının yanı sıra elde edilen bilgilerin ne şekilde kullanılabileceğine dair bilgilendirdi. Araştırmacılar, mülakat öncesinde her bir görüşmeciden sözlü onayını aldı. Yine görüşülen her kişiye mülakatı diledikleri zaman sonlandırabilecekleri ve belirli soruları yanıtlamamayı seçebilecekleri bilgisi verildi. Görüşülen kişilere, görüşme karşılığında herhangi bir şekilde bir teşvik sağlanmadı.

Uluslararası Af Örgütü, ilgili tüm mülakatlarda, görüşülen kadınların ve kız çocukların yeniden travmatize olmalarını önlemek için de önlemler aldı. Çocuklarla yapılan mülakatlarda yüz yüze görüşmeler tercih edildi ve gerçekleştirilen bu görüşmeler, görüşmeciler için güvenli, özel ve kendilerinin ya da veli veya vasilerinin bildiği ortamlarda yapıldı. Mümkün olan hallerde çocuklarla bir aile ferdi, bakıcı, kardeş, arkadaş ya da başkaca bir vasi huzurunda görüşüldü.

Uluslararası Af Örgütü, bu raporda ayrıntılarıyla yer verilen temel bulguları 1 Temmuz 2022 tarihli bir mektupla Dışişleri Bakanı Amir Han Muttaki ve Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı Abdul Wali'ye gönderdi. Ancak raporun tamamlandığı 15 Temmuz 2022 tarihi itibarıyla Uluslararası Af Örgütü'ne herhangi bir yanıt verilmemişti.

3. ARKA PLAN

Kendisini Afganistan İslam Emirliği olarak tanımlayan Taliban, Ağustos 2021'de önceki hükümeti devirerek ülkedeki fiili yetkili konumuna geldi. Bu silahlı grup, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesini izleyen iç savaş sırasında 1994 yılında kuruldu. Molla Muhammed Ömer liderliğindeki Taliban, 1996 yılında Kabil'i ele geçirerek 2001 yılına dek Afganistan'ın büyük bir kısmını yönetimi altında tuttu.¹

ABD ve koalisyon güçleri, Afganistan'ı, Kuzey İttifakından Afgan güçleriyle işbirliği içinde, 2001 yılında işgal ederek Taliban'ı iktidardan uzaklaştırdı.² Öte yandan Taliban, ABD öncülüğündeki koalisyon ile Afgan ulusal güvenlik güçlerinin kapsamlı ve uzun süreli askeri operasyonlarına rağmen tedrici olarak topraklarını geri kazandı ve Afganistan'daki etkisini daha da artırdı.³ ABD ve Taliban, Şubat 2020'de tüm ABD ve NATO güçlerinin Afganistan'dan nihai olarak çekilmeleri için bir yol haritası belirleyen bir anlaşmaya vardı. Taliban, bunun karşılığında El Kaide'nin Taliban kontrolü altındaki bölgelerde faaliyet göstermesini engellemeyi ve Afganistan hükümetiyle görüşmelerde bulunmayı kabul etti.⁴ Bu anlaşma, kadın hakları için herhangi bir korumayı içermiyordu ve kadın hakları aktivistleri ile örgütleri anlaşmayla sonuçlanan müzakerelerin büyük ölçüde dışında bırakıldı.⁵

Nisan 2021'e gelindiğinde ise ABD Başkanı Biden, ABD güçlerini 11 Eylül 2021'e kadar Afganistan'dan geri çekme planını açıkladı.⁶ Temmuz 2021 itibarıyla ABD ve NATO, ülkedeki kuvvetlerinin neredeyse tamamını geri çekmişti. Taliban, ülke çapındaki kanlı bir saldırı neticesinde Nimruz vilayetindeki Zerenc'in kontrolünü, ilk eyalet başkenti olarak 6 Ağustos 2021'de ele geçirdi ve sonraki dokuz gün boyunca diğer tüm büyük şehirleri de ele geçirerek nihayetinde 15 Ağustos

1 Carnegie Endowment for International Peace, "Who are the Taliban?" [Taliban Kimdir?], carnegieendowment.org/2009/10/22/who-are-taliban-pub-24029 (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2022).

2 Council on Foreign Relations, "The U.S. war in Afghanistan" [ABD'nin Afganistan'daki Savaşı], cfr.org/timeline/us-war-afghanistan (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2022).

3 Bu uluslararası müdahale ciddi sivil kayıpların yaşanmasına sebep oldu. Bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Left in the Dark: Failures of Accountability for Civilian Casualties Cause by International Military Operations in Afghanistan* [Karanlıkta Bırakılanlar: Afganistan'daki Uluslararası Askeri Operasyonların Sebep Olduğu Sivil Ölümlere İlişkin Hesap Verebilirliğin Yokluğu] (İndeks No: ASA 11/006/2014), 11 Ağustos 2014, [amnesty.org/en/documents/asa11/006/2014/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/006/2014/en/)

4 New York Times, "Taliban and US strike deal to withdraw American troops from Afghanistan" [Taliban ve ABD, Amerikan askerlerinin Afganistan'dan çekilmesi için anlaşmaya vardı], 29 Şubat 2020, [nytimes.com/2020/02/29/world/asia/us-taliban-deal.html](https://www.nytimes.com/2020/02/29/world/asia/us-taliban-deal.html)

5 Foreign Policy, "Women cut out of the Afghan peace process" [Kadınlar, Afgan barış sürecinin dışına itildi], 30 Mart 2021, foreignpolicy.com/2021/03/30/afghanistan-women-taliban-peace-talks-biden/

6 Beyaz Saray, "Remarks by President Biden on the way forward in Afghanistan" [Başkan Biden'in Afganistan'daki Gelişmelere Dair Açıklamaları], 14 Nisan 2021, [whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/14/remarks-by-president-biden-on-the-way-forward-in-afghanistan/](https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/14/remarks-by-president-biden-on-the-way-forward-in-afghanistan/)

2021 tarihinde Kabil'i almayı başardı.⁷ Söz konusu tarihten bu yana dünyada hiçbir ülke, Afganistan'da Taliban tarafından kurulan hükümeti resmen tanımış değil.⁸

Afganistan, ABD ve NATO güçlerinin çekilmesinden önce bile onlarca yıldır süregelen savaş, kuraklık, yaygın gıda güvensizliği ve ülke içinde yerinden edilme nedeniyle dünyadaki en büyük ve en karmaşık insani acil durumlardan biriydi. Ülke, Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinden bu yana geçen bir yıl içinde felaket boyutlarında bir insani ve ekonomik kriz yaşadı.⁹ Birleşmiş Milletler verilerine göre Afganistan, hâlihazırda dünyada "acil gıda güvensizliği" yaşayan en yüksek sayıda insana sahip ülke konumunda bulunuyor ve ülkedeki yaklaşık 19,7 milyon kişi acil olarak yardıma ihtiyaç duyuyor.¹⁰ Yine Nisan 2022 itibarıyla ülke nüfusunun yaklaşık %95'i yeterli gıdadan yoksundu.¹¹

Neredeyse çökmüş durumdaki Afganistan ekonomisinin içinde olduğu bu durumun sebepleri arasında, önceleri Afganistan'ın gayrisafi yurt içi hasılasının %45'ini oluşturan dış yardımların çoğunun askıya alınması, uluslararası desteğe bağımlı olan sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerde yaşanan ciddi aksamalar, Afganistan merkez bankasının tanınmasının geri çekilmesi, Afgan hükümetine ait varlıkların dondurulması, on binlerce yüksek vasıflı Afgan yurttaşının ülkeden kaçışı ve kadınların özel ve kamu sektörlerine katılımlarına getirilen kısıtlamalarla birlikte yakın zamanda ülkenin beşeri sermayesinde yaşanan kayıpların da aralarında olduğu birbiriyle ilişkili bir dizi faktör yer alıyor.¹²

Taliban'ın ülkedeki yönetimi ele geçirmesinden önce Afganistan'da kadınların ve kız çocukların haklarını ele alan çok sayıda yasal düzenleme, kurum ve sistem mevcuttu. Örneğin, başkentte ve ülkenin 34 vilayetinin her birinde teşkilatı bulunan Kadın İşleri Bakanlığı, "kadınların yasal haklarının güvence altına alınması ve geliştirilmesi ile yaşamlarında hukukun üstünlüğünün sağlanması" görevini üstlenmişti.¹³ Uzmanlaşmış bir Kadın Hakları Birimi de bulunan Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu da sekiz bölge ve altı taşra teşkilatıyla kadın haklarına yönelik farkındalık artırma çalışmaları yürütüyor ve kadınlara yönelik ihlalleri takip ediyordu.¹⁴ Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanların, hukuki temsil, uzmanlaşmış kovuşturma birimleri ve mahkemeler, tıbbi tedavi ve psiko-sosyal destek de dâhil olmak üzere bir sığınak ve hizmet ağına

7 Bu operasyonda sivillere ödenen bedellere ilişkin daha fazla bilgi için bkz. Uluslararası Af Örgütü, *No Escape: War Crimes and Civilian Harm During the Fall of Afghanistan to the Taliban* [Kaçış Yok: Afganistan Taliban'ın Eline Geçerken İşlenen Savaş Suçları ve Sivillere Verilen Zararlar] (İndeks No: ASA 11/5025/2021), 15 Aralık 2021, [amnesty.org/en/documents/asa11/5025/2021/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/5025/2021/en/), 1. Bölüm.

8 The Economist, *"The Taliban crave recognition but refuse to do anything to earn it"* [Taliban tanınmayı çok istese de bunu kazanmak için herhangi bir şey yapmayı reddediyor], 14 Mayıs 2022, [economist.com/asia/2022/05/14/the-taliban-crave-recognition-but-refuse-to-do-anything-to-earn-it](https://www.economist.com/asia/2022/05/14/the-taliban-crave-recognition-but-refuse-to-do-anything-to-earn-it)

9 İnsan Hakları İzleme Örgütü, *"Afghanistan: Economic roots of the humanitarian crisis"* [Afganistan: İnsani Krizin Ekonomik Kökenleri], 1 Mart 2022, [hrw.org/news/2022/03/01/afghanistan-hunger-crisis-has-economic-roots](https://www.hrw.org/news/2022/03/01/afghanistan-hunger-crisis-has-economic-roots)

10 *"Integrated Food Security Phase Classification: Afghanistan"* [Entegre Gıda Güvenliği Aşamaları Sınıflandırması: Afganistan], Mayıs 2022, [ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Afghanistan_AcuteFoodInsec_2022Mar_2022Nov_report.pdf](https://www.ipcinfo.org/fileadmin/user_upload/ipcinfo/docs/IPC_Afghanistan_AcuteFoodInsec_2022Mar_2022Nov_report.pdf)

11 UN News, *"UN human rights experts urge United States to ease Afghanistan assets freeze"* [BM insan hakları uzmanları, ABD'yi Afganistan'daki varlıkların dondurulmasını hafifletmeye çağırdı], 25 Nisan 2022, [news.un.org/en/story/2022/04/1116852](https://www.news.un.org/en/story/2022/04/1116852)

12 Dünya Bankası, *"The World Bank in Afghanistan"* [Dünya Bankası: Afganistan], [worldbank.org/en/country/afghanistan/overview#1](https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview#1) (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2022). Ayrıca bkz. Uluslararası Af Örgütü, *"Afghanistan: Country must have access to funds to avoid humanitarian disaster"* [Afganistan: İnsani bir felaketin önlenmesi için ülkenin fonlara erişimi olmalı], 23 Kasım 2021, [amnesty.org/en/latest/news/2021/11/afghanistan-country-must-have-access-to-funds-to-avoid-humanitarian-disaster/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/11/afghanistan-country-must-have-access-to-funds-to-avoid-humanitarian-disaster/)

13 *"MOWA History"* [Kadın İşleri Bakanlığı: Tarihçe], Afganistan Kadın İşleri Bakanlığı, [mowa.gov.af/en/mowa-history](https://www.mowa.gov.af/en/mowa-history) (Erişim Tarihi: 29 Haziran 2022).

14 *"Afghanistan Independent Human Rights Commission"* [Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu], [ecoi.net](https://www.ecoi.net/en/source/10940.html), [ecoi.net/en/source/10940.html](https://www.ecoi.net/en/source/10940.html) (Erişim Tarihi: 29 Haziran 2022).

erişimleri vardı.¹⁵ Bu kişilerce açılan davalar, kadınlara yönelik 22 istismar fiilini suç haline getiren 2009 tarihli Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Hakkında Kanun tarafından güvence altına alınmıştı.¹⁶ Anılan tüm bu kurum ve sistemlerin kısıtları ve eksiklikleri her ne kadar etraflıca belgelenmiş olsa da bu yapılar yine de Afganistan'daki kadın hakları için önemli koruma ve güvenceler sunuyordu.¹⁷

Uluslararası koruma aktörlerinin verdiği bilgilere göre, Taliban, Ocak 2022 itibariyle ülkenin birçok bölgesinde hukuk sistemini eski haline geri getirdi.¹⁸ Taliban, Şeriat kanunu ile bu kanuna dair kendi yorumunun yönetimle ilgili tüm meseleleri düzenleyeceğini ilan etti.¹⁹ Taliban, benzer bir biçimde mahkemelerde yalnızca Taliban'ın onay verdiği avukatların çalışabileceğini de duyurarak, 2 bin 500 civarında avukatın ruhsatını fiilen iptal etti ve 2004 tarihli Afganistan Anayasası'nı feshetti. Taliban, bunun yerine geçici bir süreyle Afganistan'ın 1964 tarihli Monarşi Anayasası'nın bazı hükümleri ile kendi Şeriat kanunu yorumuyla çelişmeyen uluslararası hukuk ve sözleşmelerin bazı maddelerini uygulayacağını açıkladı.²⁰ Açıklanan bu hukuk sisteminin nasıl işleyeceği hâlâ düzenleme aşamasında ve görünüşe göre bu uygulama, Afganistan'da nerede olduğuna göre ciddi farklılıklar arz ediyor. Örneğin bu sistemde kadınların ve kız çocukların hukuki mağduriyetlerinin nasıl ele alınacağı halen belirsizliğini koruyor. Ancak kesin olan şu ki Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinden önce kadın hakları konusunda oluşturulan mevzuat, kurumlar ve sistemler bugün itibariyle artık işlemiyor.²¹

15 2021 ve 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen mülakatlar.

16 Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Hakkında Kanun ("EVAW"), 1 Ağustos 2019.

17 Örneğin bkz. İnsan Hakları İzleme Örgütü, "*I Thought Our Life Might Get Better*": *Implementing Afghanistan's Elimination of Violence against Women Law* ["Hayatımız Daha İyiye Gider Diye Zannetmişim": Afganistan'daki Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Hakkında Kanunun Uygulanması], 5 Ağustos 2021, [hrw.org/report/2021/08/05/i-thought-our-life-might-get-better/implementing-afghanistans-elimination](https://www.hrw.org/report/2021/08/05/i-thought-our-life-might-get-better/implementing-afghanistans-elimination)

18 Uluslararası koruma aktörleriyle telefon üzerinden gerçekleştirilen mülakatlar, 7 Mart 2022 ve 29 Haziran 2022.

19 Washington Post, "*The Taliban says it will rule under sharia law. What does that mean?*" [Taliban, şeriat kanunlarıyla yöneteceğini söylüyor. Bu ne demek?], 19 Ağustos 2021, [washingtonpost.com/world/2021/08/19/sharia-law-afghanistan-taliban/](https://www.washingtonpost.com/world/2021/08/19/sharia-law-afghanistan-taliban/)

20 Danimarka Mülteci Konseyi, Afganistan'daki Yargı Sisteminin Mevcut Durumu, Mart 2022, Uluslararası Af Örgütü dosyasında mevcuttur. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetten kurtulanlara yönelik sistemin çöküşüyle ilgili daha ayrıntılı bir bilgi için bkz. 5. Bölüm.

21 Taliban yönetimi altında adalet sistemine ilişkin ilave araştırmalara acilen ihtiyaç duyulmaktadır.



Bir Afgan kadın fotoğraf çekimi için evinde poz veriyor. © Kiana Hayeri / Uluslararası Af Örgütü

9. ULUSLARARASI HUKUKUN UYGULANMASI

Afganistan, BM Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR), BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR), İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Alçaltıcı Muamele ve Cezaya Karşı BM Sözleşmesi (CAT), Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW) taraftır. Taliban, Afganistan'daki fiili yetkili makam olarak uluslararası teamül hukuku ve yukarıda anılan insan hakları sözleşmeleriyle bağlıdır.

AYRIMCILIK YASAĞI VE EŞİTLİK HAKKI

Bu raporda belgelenen ihlallerin birçoğu ayrımcılıkla ilgili. CEDAW uyarınca ayrımcılık "kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama"³⁰⁴ anlamına geliyor. Taliban yönetimi altında ise kadınlar ve kız çocuklar, cinsiyet temelinde yaygın ve sistematik bir ayrımcılığa maruz bırakılıyorlar.

9.1 EĞİTİM HAKKI

Ayrımcılığa maruz kalmaksızın eğitim hakkı, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi de dâhil olmak üzere uluslararası sözleşmelerde güvence altına alınan temel bir insan hakkıdır.³⁰⁵ ICESCR, devletlerin, ilköğretimi tüm çocuklar için ücretsiz, erişilebilir ve

304 CEDAW, Madde 1.

305 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum 13: Eğitim Hakkı (Sözleşme'nin 13. Maddesi), 8 Aralık 1999, BM Belge No: E/C.12/1999/10; Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum 1, Eğitimin Amaçları, 17 Nisan 2001, BM Belge No: CRC/GC/2001/1.

zorunlu olmasını ve orta öğretimin de tedricen ücretsiz olmasını sağlamaya yönelik adımlar atmak suretiyle erişilebilir ve mevcut olmasını güvence altına almalarını gerektirmektedir. Yüksek öğretim de benzer bir biçimde, uygun tüm vasıtaların kullanılması ve parasız olmasını aşamalı olarak geliştirmek suretiyle, yetenek ölçüsüne göre herkes için eşit derecede erişilebilir kılınmalıdır.³⁰⁶

Eğitim hakkı da dâhil olmak üzere ICESCR’de güvence altına alınan tüm haklar, cinsiyete göre herhangi bir ayırım gözetilmeksizin kullanılabilir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, eğitim hakkını “güçlendirici bir hak” olarak tanımlayarak, “eğitimin hem başlı başına ayrı bir insan hakkı olduğunu hem de diğer insan haklarının gerçekleşmesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu” ifade etmiş ve “eğitimin, kadınların güçlendirilmesinde hayati bir rolü olduğunu” vurgulamıştır.³⁰⁷

Çocuk Hakları Komitesi’ne göre de cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ister açık ister örtük olsun, çocuğun insanlık onuruna aykırı olduğu gibi “çocuğun eğitim fırsatlarından yararlanma kapasitesini zedeleyici, hatta yok edici bir niteliktedir...Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, kız çocukların eğitim fırsatlarından elde edebilecekleri faydaları kısıtlayan düzenlemeler ve kız çocukların katılımını caydırıcı nitelikteki güvensiz ve dostane olmayan ortamlarla da pekişebilir.”³⁰⁸

CEDAW’da ayrıca “Taraflar Devletler özellikle aşağıdaki konularda kadın erkek eşitliği esasına dayanarak eğitimde erkeklerle eşit hakka sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı önleyen bütün uygun tedbirleri alacaktır: (a) Bütün dallardaki eğitim kurumlarında eğitime erişim ve diplomaların elde edilmesi için aynı koşulların sağlanması...[ve] (b) Aynı ders programlarından yararlanma, aynı sınavlara katılma, aynı seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine sahip olmanın sağlanması” düzenlemesi yer almaktadır.³⁰⁹

Taliban, ülkedeki yönetimi ele geçirdiğinden beri Afganistan’daki kız çocukların büyük bir çoğunluğu için orta öğretimi fiilen yasakladı. Taliban, üniversite düzeyinde de kadın ve kız çocuklara bu raporun dördüncü kısmında ayrıntılarıyla açıklanan çok sayıda ve sürekli artan kısıtlamalar getirerek, kız öğrencilerin erkeklere kıyasla aynı fırsatlara erişmesini yasakladı. Taliban’ın eğitimin tüm seviyesindeki bu uygulamaları ve politikaları, Afganistan’daki kız çocukların ve kadınların, erkek çocuklar ve erkeklerle aynı eğitim fırsatlarına ve standartlarına sahip olmaması anlamına geliyor. Bu ise kadınların ve kız çocukların ayırım olmaksızın eğitime eşit erişim haklarını ihlal ediyor.

9.2 ÇALIŞMA VE KAMUSAL KATILIM HAKKI

Çalışma hakkı, özellikle de herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği bir işte çalışarak hayatını kazanma fırsatı hakkı ICESCR ve CEDAW’da güvence altına alınmıştır.³¹⁰ Devletler, ötekileştirilmiş gruplara ayrımcılık yapan tedbirlerden kaçınmak suretiyle istihdama erişim hakkını güvence altına

306 ICESCR, Madde 13(2).

307 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Genel Yorum 13: Eğitim Hakkı (Sözleşme’nin 13. Maddesi), 8 Aralık 1999, BM Belge No: E/C.12/1999/10, para. 1.

308 Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum 1, Eğitimin Amaçları, 17 Nisan 2001, BM Belge No: CRC/GC/2001/1, para. 10.

309 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), BM Belge No: A/34/46, Madde 10.

310 ICESCR, Madde 6; CEDAW, Madde 11.

almakla yükümlüdür.³¹¹ CEDAW uyarınca da taraf devletler, kadın erkek eşitliği temelinde, diğerlerinin yanı sıra çalışma hakkı, eşit istihdam imkânlarına sahip olma hakkı ve serbestçe meslek ve iş seçme hakkını güvence altına almak zorundadır.³¹²

CEDAW, ayrıca, taraf devletlere, diğerlerinin yanı sıra kadınların kamu görevinde bulunma ve uluslararası ve ulusal sivil toplum örgütlerine katılma haklarını güvence altına alarak, ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere tüm uygun tedbirleri alma yükümlülüğü yüklemektedir.³¹³

Bu raporun 4.3 bölümünde ayrıntılarıyla ele alındığı üzere, Taliban temsilcileri, çoğu kadın devlet memuruna evde kalmalarını söyledi, kabinelerinde kadınlara herhangi bir pozisyon vermedi, Kadın İşleri Bakanlığı'nı kapattı ve genel olarak kadınların, sadece erkeklerin çalışamayacağı işlerde çalışmalarına devam etmelerine izin verdikleri bir politikayı hayata geçirdi. Bu uygulama ve politikalar, cinsiyete dayalı ayrımcılık teşkil ediyor ve kadınların çalışma ve Afganistan'ın siyasal ve kamusal yaşamına katılma haklarını ihlal ediyor. Taliban'ın çalışmaya devam eden kadınlara yönelik tacizleri ile dolaşım ve ifade özgürlüğü gibi diğer haklara getirdiği kısıtlamalar fiilen kadınların çalışabilmelerini önemli ölçüde engelledi ve dolayısıyla ayrımcılık olmaksızın istihdama erişim hakkını da ihlal etti.

9.3 DOLAŞIM ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI

Dolaşım özgürlüğü hakkı BM Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde (ICCPR) güvence altına alınmıştır.³¹⁴ Bu hakka getirilebilecek kısıtlamalara yalnızca ulusal güvenlik ve kamu düzeninin korunmasının da aralarında olduğu gerekli olan hallerde izin verilebilir. Yine her türlü sınırlamanın kanunca öngörülmesi, orantılı olması, ayrımcı olmaması ve diğer insan haklarıyla bağdaşır olması da gerekmektedir.³¹⁵

Bu raporun 4.4 bölümünde aktarıldığı üzere, Taliban tarafından kadınların ve kız çocukların dolaşımına getirilen kısıtlamalar cinsiyete dayalı ayrımcılık teşkil ediyor ve ICCPR'nin kadınlar için öngördüğü yasalar önünde eşit olma güvencesini ihlal ediyor. Taliban'ın yanlarında erkek refakatçi olmayan kadınları taciz veya istismar edeceği ya da gözaltına alacağına dair her daim süregelen tehdidi, kadınların ve kız çocukların, haklarını erkeklerle eşit bir şekilde kullanamayacakları anlamına da geliyor. *Mahrem* -yani erkek refakatçi- olarak adlandırılan bu kısıtlamaların, kadınların eğitim ve işe erişimleri üzerinde olumsuz etkileri de olabileceğinden, bu kısıtlamalar dolayısıyla kadınların ve kız çocukların ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının da ihlalini teşkil ediyor.³¹⁶

311 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Komitesi, Genel Yorum 18, 24 Kasım 2005, BM Belge No: E/C.12/GC/186, para. 31.

312 CEDAW, Madde 12.

313 CEDAW, Madde 7 ve Madde 8.

314 ICCPR, Madde 12(1).

315 ICCPR, Madde 12(3).

316 ICESCR, Madde 6 ve Madde 12.

9.4 İFADE, ÖRGÜTLENME, BARIŞÇIL TOPLANMA VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI

İfade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü ICCPR çerçevesinde güvence altına alınmıştır.³¹⁷ Örgütlenme ve toplanma özgürlüğü hakkının kullanılmasına, kanunca getirilen ve ulusal güvenliğin veya kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ya da ahlakının veyahut başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışında hiçbir kısıtlama getirilemez.³¹⁸

Bu raporun 8. bölümünde ayrıntılarıyla yer verildiği üzere, Taliban, barışçıl protestolara katılan kadınları tacize, dayığa, şok tabancalarıyla verilen elektroşoka, göz yaşartıcı gazlara ve biber gazına maruz bıraktı. Bu saldırılar ve bu türden saldırıların gerçekleşebileceğine dair bir korkunun varlığı, ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğünü ihlal ediyor ya da zayıflatıyor. Taliban'ın, uluslararası hukuk uyarınca, kadın protestocuların ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarına herhangi bir kısıtlama getirmek için hiçbir gerekçesi yok ve dolayısıyla bu haklar da ihlal ediliyor.

Taliban'a karşı, bu grubun ülkenin yönetimini ele geçirmesinin ardından düzenlenen barışçıl protestolara katılan kadınlar, aynı zamanda Aralık 1998 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi'nde belirtilen insan hakları savunucularına yönelik güvenceler tarafından da korunmaktadır. Devletler, özellikle de BM Genel Kurulu tarafından 2013 yılında kabul edilen kadın insan hakları savunucuları hakkındaki özel karar uyarınca, kadın insan hakları savunucularını şiddet, tehdit ve misillemelerden koruma ve yine kadın insan hakları savunucularına emniyetli ve elverişli bir ortam tesis etme yükümlülüğü altındadır.³¹⁹ Devletin, insan hakları savunucularını koruma yükümlülüğü BM İnsan Hakları Komitesi tarafından da teyit edilmiştir.³²⁰

ICCPR, aynı zamanda, kimlik ve dinin korunmasına yönelik uluslararası standartları da bünyesinde barındırmaktadır.³²¹ Taraf devletler, herkesin kendi inançlarını, kişisel itikatlarını ya da kimliğini ortaya koyma hakkına saygı göstermek, bu hakları korumak ve güvence altına almak yükümlü olup; aynı zamanda da kişilerin, herhangi bir baskıya maruz kalmaksızın tercihlerini özgürce yapabilecekleri bir ortamı tesis etmekle sorumludur. İfade özgürlüğü ile din ve inanç özgürlüğü hakları herkesin ne giyeceğini seçmede özgür olmasını gerektirir.³²² İfade özgürlüğüne getirilebilecek kısıtlamalara, bu kısıtlamaların ancak dar yorumlanmış ve üç parçalı katı bir testin gerekliliklerini karşılamaları halinde izin verilebilir. Nitekim bu çerçevedeki düzenlemelere göre bu

317 ICCPR, Madde 21 ve Madde 22.

318 ICCPR, Madde 21 ve Madde 22.

319 BM Genel Kurul Kararı: Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Teşvik Edilmesi ve Korunması İçin Bireylerin, Grupların ve Toplumsal Organların Hak ve Sorumluluklarına İlişkin BM Bildirgesi, 18 Aralık 2013 yılında kabul edilmiştir, BM Belge No: A/RES/68/181. Kadın insan hakları savunucularına ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Challenging Power, Fighting Discrimination: A Call to Action to Recognise and Protect Women Human Rights Defenders* [İktidara Meydan Okuma, Ayrımcılıkla Mücadele: Kadın İnsan Hakları Savunucularının Tanınması ve Korunmaları İçin Bir Eylem Çağrısı] (İndeks No: ACT 30/1139/2019), 29 Kasım 2019, amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ACT3011392019ENGLISH.pdf

320 İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum 16 (2018): ICCPR'nin Yaşam Hakkı Konulu 6. Maddesi, 30 Ekim 2018, BM Belge No: CCPR/C/GC/36.

321 ICCPR, Madde 18.

322 Ayrıntılar için bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Women's Right to Choose Their Dress, Free of Coercion* [Kadınların Kiyafetlerini Zorlamaya Maruz Kalmaksızın Seçme Hakkı], BM Kadının Statüsü Komisyonu'nun 55. Oturumuna sunulan beyan, 22 Şubat 2011, https://amnesty.nl/content/uploads/2017/02/womens_right_to_dress_boerkaverbod_3.pdf

tür bir kısıtlama kanunca öngörülmesi, uluslararası hukukun izin verdiği belli bir meşru amacı gözetilmeli ve açıkça bu amaç için gerekli ve orantılı olmalıdır. Yine bu türden getirilebilecek herhangi bir kısıtlama ayrımcı olamayacağı gibi, diğer insan haklarını da ihlal eder nitelikte olamaz.

Bu raporun 4.5 bölümünde yer verildiği üzere, Taliban kadınların ve yaşça daha büyük olan kız çocukların kamusal alanda tepeden tırnağa örtünmelerini şart koşuyor. Bu kararname, Afgan kadınların ve kız çocukların ifade özgürlüğü ile din ya da inançlarını açığa vurma özgürlüklerini ihlal ederek, kadınların kamuya açık alanlarda kendi kıyafetlerini seçme hakkını tamamen inkâr eden baskıcı bir ortam yaratıyor. Anılan kararnamenin kamu düzeni, sağlığı ya da ahlaki gerekçeleriyle meşru kılınması mümkün değildir ve bu kararname aynı zamanda cinsiyet temelinde de ayrımcıdır. Bu raporun önceki bölümlerinde belgelendiği üzere, bu gibi kısıtlamaların, aralarında eğitim ve çalışma hakkının da olduğu diğer hakların kullanılması üzerinde de olumsuz bir etkisi bulunuyor.

9.5 TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “kadına kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir şekilde etkileyen”³²³ şiddet biçimlerini kapsar. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet aynı zamanda kadına yönelik bir ayrımcılıktır ve dolayısıyla da CEDAW kapsamındaki tüm yükümlülükleri gündeme getirir.³²⁴ CEDAW’a taraf devletler, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet dâhil kadına yönelik her türlü ayrımcılığı ortadan kaldıracak politikalar izlemek ve bu tür fiillerin kendi birimleri ya da aktörlerince yapılmasını önlemekle yükümlüdür.³²⁵

Devlet, gerek devlet gerekse de devlet dışı aktörlerin kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kapsamına giren tüm fiillerinden ya da ihmallerinden sorumludur. Taraf devletler, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle sonuçlanan fiilleri ya da ihmalleri önleyecek, soruşturacak, kovuşturacak, cezalandıracak ve tazmin edecek tedbirleri almazlarsa, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemlerinden de sorumlu olacaktır.³²⁶ CEDAW’a taraf devletlerin, ayrıca, yasalar, kurumlar ve uygulamada etkin bir şekilde işleyen bir sistem dâhil olmak üzere, devlet dışı aktörler tarafından kadınlara karşı işlenen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet fiilleriyle mücadeleye yönelik tedbirleri de almaları gerekir. Devletin yasal, tıbbi ve psikolojik desteğin yanı sıra sığınaklar ve yardım hatları dâhil erişilebilir ve uygun koruma hizmetlerinin sağlanmasını içeren, şiddetten hayatta kalan merkezli bir yaklaşımla kadınları koruma ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme, kovuşturma, cezalandırma ve tazmin etme görevi vardır. CEDAW’ın 19 No’lu Genel Tavsiyesi uyarınca bir devletin kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet fiillerini önleyecek tedbirleri almaması ya da bu fiilleri soruşturmayı, kovuşturmayı, cezalandırmayı ve şiddetten hayatta kalanlara onarım sağlamayı ihmal etmesi, devlet dışı aktörlerin toplumsal cinsiyet

323 Kadınlar Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Genel Tavsiye 19: Kadına Yönelik Şiddet, 1992, A/47/38, para. Genel Tavsiye 6 ve 35: Kadınlara Karşı Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet, 14 Temmuz 2017, CEDAW/C/GC/35.

324 CEDAW, Madde 1.

325 CEDAW, Madde 2.

326 CEDAW, Genel Tavsiye 35: Kadınlara Karşı Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet, 14 Temmuz 2017, CEDAW/C/GC/35.

temelli şiddet uygulama konusunda üstü kapalı bir şekilde teşvik edilmesi anlamına gelecektir.³²⁷ Bu eksiklik ya da ihmaller aynı zamanda insan hakları ihlali teşkil eder.

Bu raporun 5. bölümünde yer verildiği üzere, Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinden önce Afganistan'da kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele için bir sistem mevcuttu ve şiddetten hayatta kalanların hukuki talepleri, 2009 tarihli Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Kanun ile destekleniyordu.³²⁸ Taliban, hizmet sağlayıcıları tehdit ederek ve kadın sığınaklarını yağmalayarak bu sistemin çökmesinde rol oynadı. Taliban, aynı zamanda, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedeniyle hüküm giymiş mahkumların da aralarında bulunduğu tutukluları da sistematik olarak serbest bıraktı. Bu adımlar, kadınları ve kız çocukları daha fazla şiddete karşı korumasız bırakıyor. Şimdiye dek Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Kanunu tamamen göz ardı etmiş görünen Taliban, önceden mevcut olan sığınak ve hizmet ağına sevk konusunda iki önemli kurum olan Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu ve Kadın İşleri Bakanlığını da lağvetti. Son olarak Taliban, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarına dair bilgi toplamak ya da bu vakaları izlemek veyahut önlemek için de hiçbir gayret sarf etmediği izlenimini veriyor.

9.6 ALIKOYMA YLA BAĞLANTILI İHLALLER

KEYFİ GÖZALTI VE TUTUKLAMA

Herkes kişi özgürlüğüne hakkına ve dolayısıyla da keyfi olarak gözaltına alınmama ve tutuklanmama hakkına sahiptir.³²⁹ Kişiler, yalnızca uluslararası hukukta tanımlı bir suçla bağlantılı olarak ve yasada öngörülen gerekçelere istinaden gözaltına alınabilir. Gözaltı veya tutuklama işlemleri, dolaşım ya da örgütlenme özgürlüğü gibi insan haklarının kullanılmasıyla bağlantılı olmaları ve alıkoyma gerekçelerinin cinsiyet dayalı ayrımcılık dahil ayrımcı olması halinde keyfi olacaktır.³³⁰ Alıkoyma, benzer bir biçimde, alıkonulan kişilere gerekli usul güvenceleri sağlanmadığı müddetçe de keyfidir. Alıkonulan herkes, gözaltına anında gözaltına alınma nedenleri ile varsa kendilerine yöneltilen suç isnadı konusunda bilgilendirilmeli, avukata erişimi sağlanmalı, alıkonulmasının hukukiliğine karşı itirazda bulunmak için hızla bir hâkim önüne çıkarılmalı ve adil olarak yargılanmalıdır.³³¹

Bu raporun 6. bölümünde belgelendiği üzere, Taliban "ahlaki yozlaşma" ile suçlanan kadınları ve eşleri ya da diğer aile fertleri tarafından maruz bırakıldıkları istismardan kaçan kadınları ve kız çocukları keyfi olarak gözaltına aldı. İstismardan kaçan kadınların ve kız çocukların gözaltına alınmaları için hiçbir yasal dayanak yok ve Taliban'ın, alıkoyma merkezlerini, sığınak sistemi çöktüğü için, kadınları ve kız çocukları tutmak için kullandığı anlaşılıyor. "Ahlaki yozlaşma" da uluslararası anlamda tanımlı bir suç değil ve dolayısıyla bu isnada dayalı olarak gözaltına alınan kadınlar, esasen keyfi olarak alıkonuluyorlar. Dahası, bir alıkoyma işlemi, cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeniyle uluslararası hukukun ihlal edildiği hallerde de keyfidir. Bu nedenle, yanlarında erkek

327 Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Genel Tavsiye 19: Kadına Yönelik Şiddet, 1992, para. 9.

328 Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Hakkında Kanun ("EVAW"), 2019.

329 ICCPR, Madde 9(1).

330 Bkz. İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum 35: Madde 9 (Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği), 16 Aralık 2014, CCPR/C/GC/35, para. 17. Ayrıca bkz. BM Keyfi Alıkoymalar Çalışma Grubu Raporu, 24 Aralık 2012, A/HRC/22/44, para. 38(e).

331 ICCPR, Madde 9(2-4) ve Madde 14(3).

refakatçi olmaksızın evlerinden çıkan kadınların gözaltına alınması gibi uygulamalar hukuka aykırıdır. Ayrıca, Taliban'ın, en azından bazı durumlarda, alıkonulan kadınları ve kız çocukları kendilerine yöneltilen isnat hakkında derhal bilgilendirmediği ya da bu kişilerin avukata erişimlerini sağlamadığı da anlaşılıyor.

8. bölümde belgelendiği üzere, Taliban, tüm bunlara ilaveten, kadın protestocuları da keyfi gözaltı ve tutuklamaya maruz bırakıyor. Taliban tarafından yakalanıp gözaltına alınan, Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü beş kadın protestocunun yalnızca ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için yakalanıp gözaltına alındıkları anlaşılıyordu. Bu kadınlara yakalama gerekçeleri ya da varsa kendilerine yöneltilen suç hakkında herhangi bir bilgi verilmediği gibi avukata erişimleri de sağlanmamıştı, hâkim karşısına çıkarılmamışlardı ve adil bir şekilde yargılanmamışlardı; bunun yerine, bir daha asla protesto haklarını kullanmayacaklarını ya da gözaltı esnasında yaşadıklarına dair alenen konuşmayacaklarını belirten “anlaşmaları” imzalamaya zorlandıktan sonra serbest bırakılmışlardı.

ZORLA KAYBETMELER

Zorla kaybetme terimi “kişilerin, Devlet adına görev yapan veya Devletin yetkilendirmesi, desteği ve bilgisiyle hareket eden kişiler veya gruplar tarafından tutuklanması, gözaltına alınması, kaçırılması veya başka herhangi bir biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakılması; ardından söz konusu kişilerin kendi fiillerini reddetmeleri veya kaybolan kişinin nerede ve ne durumda olduğunu gizlemeleri ve sonuçta kayıp kişinin hukukun koruması dışında kalması durumunu anlatmak amacıyla kullanılır.”³³² Zorla kaybetme, ICCPR’de güvence altında alınan ve aralarında yaşam hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, keyfi gözaltına alınmama hakkı, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da alçaltıcı muamele ya da cezaya maruz bırakılmama hakkı ve adil yargılanma hakkının da olduğu bir dizi hakkı gündeme getiren ve uluslararası insan hakları hukukunu ihlal eden bir fiildir.³³³

Bu raporun 8. bölümünde ayrıntılarıyla yer verildiği üzere, Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü, keyfi olarak gözaltına alınan beş kadın protestocudan dördü aile fertleriyle temas kuramadıklarını ve Taliban'ın, yaklaşık 10 gün boyunca, yakınlarıyla görüşmelerinde onları gözaltında tuttuklarını inkar ettiklerini söyledi. Tüm bu fiiller zorla kaybetme kapsamına girebilecek niteliktedir.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

BM İşkenceye Karşı Sözleşme, " işkence " terimini “bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetken herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya göz yummasıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ıstırap veren bir fiil anlamına gelir” şeklinde tanımlamaktadır.³³⁴ Hangi fiilin işkence hangilerinin ise diğer zalimane, insanlık dışı ya da alçaltıcı muamele ya da ceza (“diğer türde kötü muamele”) teşkil edeceği arasında kesin bir ayırım yapılması

332 BM Herkesin Zorla Kaybedilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 1.

333 ICCPR, Madde 1, Madde 7, Madde 9 ve Madde 14. BM İnsan Hakları Komitesi, Cherguit/Cezayir Kararı (Bildirim No. 2828/2016, CCPR/C/128/D/2828/2016, 27 Mart 2020, para. 7.4) dahil olmak üzere bazı vakalarda zorla kaybedilmelerin dava edilebilir olduğuna karar vermiştir.

334 İşkenceye Karşı Sözleşme, Madde 1.

her zaman mümkün değildir. Ancak her türlü işkence ve diğer türde kötü muamele, BM İşkenceye Karşı Sözleşme ve ICPPR gibi Afganistan'ın taraf olduğu diğer sözleşmelerce yasaklanmıştır. Dahası, işkence yasağı, mutlak bir uluslararası hukuk normudur ve bu da bu yasağın, devletlerin sözleşme yükümlülüklerinden bağımsız olarak her bir devlet açısından bağlayıcı olduğu ve bu yasağa dair herhangi bir istisna olamayacağı anlamına gelir.

BM İnsan Hakları Komitesi de Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarına (“Mandela Kuralları”), özellikle de zemin alanına, hijyen tesislerine ve ayrı bir yatak sağlanmamasına ilişkin kurallara uymayan alıkoyma koşullarının zalimane, insanlık dışı ve alçaltıcı muamele teşkil edeceğine karar vermiştir.³³⁵

8. bölümde belgelendiği üzere, keyfi olarak gözaltına alınan kadınlar, kendilerinin ve gözaltına alınan diğer kişilerin, yakalama ve gözaltı esnasında dayığa maruz bırakıldıklarını söyledi. Bu kadınlar, gözaltındaki diğer kişilerin maruz bırakıldığı dayak ve başkaca fiziksel istismarı dinlemeye de zorlanmıştı. Böylesi bir muamele işkence veya diğer türde kötü muamele teşkil etmektedir.

6. bölümde belgelendiği üzere, “ahlaki yozlaşma” suçlamasıyla gözaltına alınan kadınlar ile ev içi şiddetten kaçan kadınlar, hücre hapsine ve devamlı fiziksel şiddete maruz bırakıldı. Bu kişiler aynı zamanda insanlık dışı koşullarla da karşı karşıya bırakıldılar. Bu tür muameleler de benzer bir biçimde işkence veya diğer türde kötü muamele teşkil etmektedir.

Bir sınır kapısında feci bir şekilde dövülen kadın (bkz. 4. Bölüm), istismar edici koşullarda kalmaya zorlanan kadınlar ve kız çocuklar (bkz. 5. Bölüm) ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanların keyfi olarak alıkonulmaları (bkz. 6. Bölüm) gibi bu raporda değinilen diğer vakalar da işkence veya diğer türde kötü muamele kapsamına girebilecek nitelikteydi.³³⁶

9.7 ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER

Raporun 7. bölümünde ele alındığı üzere, zorla evlilik “tarafardan birinin ya da her ikisinin, evlenmeye tam ve özgür onaylarını şahsen ifade etmedikleri evlilikler” olarak tanımlanmaktadır.³³⁷ Afganistan'daki önceki yasal düzenlemeler uyarınca asgari evlilik yaşı kadınlar için 16, erkekler için 18'dir; ancak 15 yaşındaki bir kız çocuk, babasının rızasıyla ya da mahkemenin kararıyla evlendirilebilmektedir.³³⁸ Bu yaşlar, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve Çocuk Hakları Komitesi gibi, ülkelere asgari evlenme yaşını 18 olarak benimsemelerini öneren BM birimlerinin tavsiyelerinin altındadır.³³⁹

335 BM İnsan Hakları Komitesi, 51. Oturum, Womah Mukong/Kamerun Kararı, Bildirim No. 458/1991, 21 Temmuz 1994 tarihli karar.

336 Kadınların ve kız çocukların, istismar edici koşullarda kalmaya zorlanmalarının nasıl işkence ve diğer türde kötü muamele teşkil edeceğine dair ayrıntılı bilgi için bkz. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Genel Yorum 35, para. 16; İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Alçaltıcı Muamele ya da Cezaya İlişkin BM Özel Raportörü, 5 Ocak 2016, A/HRC/31/57 (2016), Kısım III.A; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“AIHM”), Opuz/Türkiye Kararı, Başvuru No. 33401/02, 9 Haziran 2009.

337 Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve Çocuk Hakları Komitesi, Zararlı Uygulamalara İlişkin 31 No'lu Ortak Genel Tavsiye/Genel Yorum, 4 Kasım 2014, CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18, para. 22.

338 Afganistan Medeni Kanunu Madde 71.

339 Bkz. Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum 4: Ergen Sağlığı ve Gelişimi, 1 Temmuz 2003, para. 16; Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Genel Tavsiye 21: Evlilikte Eşitlik, 1994, para. 36.

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler, insan haklarının ihlali ve zararlı bir uygulamadır.³⁴⁰ Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler, aynı zamanda kadınların ya da kız çocukların “evlilik” bağlamındaki cinsel şiddet ve diğer istismar biçimleri de dâhil olmak üzere şiddete maruz kalma riskini artırmakta ve onların üreme sağlığı hizmetlerine erişebilmeleri önünde engel teşkil etmektedir.³⁴¹ Devletlerin, çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin temelindeki nedenleri ele almak, kadınları ve kız çocukları güçlendirmek, çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin nedenleri ve sonuçları konusunda toplumsal bir diyalog başlatmak, bu uygulamaları iç hukukta yasaklamak, evliliğe zorlanan kadınlara ve kız çocuklara sığınak ve diğer türde hukuki ve tıbbi destek sağlamak, hukuk yollarına erişimi güvence altına almak ve doğum ve evlilikleri kayıt altına almak da dâhil olmak üzere çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler gibi zarar verici uygulamaları önleme ve ortadan kaldırmada geniş kapsamlı yükümlülükleri bulunmaktadır.³⁴²

7. bölümde yer verildiği üzere, Uluslararası Af Örgütü, Taliban mensuplarının kadınları evlenmeye zorladıkları iki vakayı belgeledi ve benzeri diğer vakaların yaşandığına dair ihbarlar aldı. Cezaevi personeli de Taliban üyelerinin tutuklanan kişilere zorla evlenme yönünde baskı yaptıklarına tanık olduklarını aktardı. Bu vakalar, kadınların zorla evliliğe maruz kalmama hakkının çiğnendiği izlenimini veriyor ve kadınların cinsel şiddet ve diğer türde istismara uğramama hakkının da ihlalini teşkil edebilecek nitelikte görünüyor. Dolayısıyla da bu vakaların hızla soruşturulması ve kovuşturulması gerekmektedir.

Taliban, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri önleme görevini yerine getirmek için, yukarıda aktarıldığı üzere, temel nedenlerin ele alınması, risk altında olanların korunması ve şiddetten hayatta kalanların haklarının güvence altına alınması dâhil olmak üzere bu uygulamalara yönelik önleyici ve kapsamlı adımlar atmalıdır. Öte yandan, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler üzerine çalışmalar yürüten uluslararası örgütlerle yapılan mülakatlara göre, Taliban'ın bu konularda herhangi bir önleyici adım attığını gösteren bir kanıt yok. Dahası, Taliban'ın eğitim, dolaşım ve çalışma üzerine getirdiği kısıtlamalar, kadınların ve kız çocukların zorla evlendirmeleri olasılığını artırıyor.

340 Kadınlar Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve Çocuk Hakları Komitesi, Zararlı Uygulamalara İlişkin 31 ve 18 No'lu Ortak Genel Tavsiye/Genel Yorum, 4 Kasım 2014, CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18.

341 İnsan Hakları İzleme Örgütü, *Lives Taken: Violations of Women's and Girls' Human Rights in Child Marriage* [Elden Alınan Hayatlar: Çocuk Yaştaki Evliliklerde Kadınların ve Kız Çocukların Karşılaştığı Hak İhlalleri].

342 Zararlı Uygulamalara İlişkin 31 ve 18 No'lu Ortak Genel Tavsiye/Genel Yorum.



Bir Afgan kadın fotoğraf çekimi için evinde poz veriyor. © Kiana Hayeri / Uluslararası Af Örgütü

10. SONUÇ VE TAVSİYELER

“Taliban bizi kafese tıkmaya, toplumun dışına atmaya ve sahip olduğumuz her şeyi yok etmeye çalışıyor. Ama bizim umutlarımız da var, hayallerimiz de. Bizi zincire bile bağlasalar galip geleceğiz, kendimizi onlara ve herkese ispat edeceğiz.”

Mina, ortaokul öğrencisi³⁴³

Taliban'ın ülkedeki yönetimi ele geçirmesinin ardından geçen bir yıl içinde, Afganistan'da çok sayıda kadının ve kız çocuğunun hayatı tanınmayacak denli değişti. Kadınların ve kız çocukların okula gitmeleri, çalışmaları, evden dışarı çıkmaları ya da dilediği kıyafetleri giymeleri engelleniyor. Yine şiddetten kaçtıktan sonra başvurabilecekleri hiçbir destek ya da telafi mekanizması kalmadı, Taliban'ın ayrımcı kurallarını çiğnedikleri için keyfi olarak gözaltına alınıp tutuklandılar ve rıza göstermedikleri evliliklere zorlanmaları hususunda artan bir riskle karşı karşıya kaldılar. Afgan kadınlar bu değişimlere barışçıl protestolarla direndiklerinde ise taciz, tehdit, istismar, hapis, işkence ve ömür boyu süren yaftalamayla karşı karşıya bırakıldılar.

Kadınlar ve kız çocuklar, kendilerine Taliban ve uluslararası topluma mesajlarının ne olacağı sorulduğunda çok çeşitli yanıtlar verdi. Ancak yine de defalarca iletilen ortak bir mesaj vardı: Uluslararası toplum Taliban'ı tanımamalı; zira böylesi bir tanıma Taliban'ın kadınlara ve kız çocuklara yönelik politikalarını kabul ettiği ya da en azından bunlara müsamaha gösterdiği izlenimi verebilir.³⁴⁴ Örneğin, Logar vilayetinden bir kadın olan Ferah, Uluslararası Af Örgütü'ne şunları söyledi: “Taliban'ı resmen tanıyacak olurlarsa, Afganistan'ın her bir köşesinde -her vilayetinde, her ilçesinde ve her köyünde- en çok acı çekecek olan kadınlardır. Ha Taliban'ı tanıdınız ha Afganistan'daki kadınları yaktınız.”³⁴⁵

Çok sayıda kadın ve kız çocuk, Taliban'ın kadınlara ve kız çocuklara yönelik baskıya odaklanmasının onları ülkenin karşı karşıya olduğu gerçek sorunları ele almaktan alıkoyduğunu hissettiklerini

343 2022'de gerçekleştirilen mülakat.

344 Uluslararası Af Örgütü'nün devletlerin tanınması konusunda aldığı bir pozisyon bulunmamaktadır.

345 2022'de gerçekleştirilen mülakat.

söyledi. Kabil'de yaşayan üniversite öğrencisi Metra öfkelerini şöyle dile getirdi: “Bizim ne giydiğimiz konusunda endişelenmeyi bir kenara koyup, ülkeyi kurtarmaya odaklansınlar. İnsanlar açlıktan ölüyor. İnsanlar, diğer çocuklarının karnını doyurabilmek için çocuklarını satıyor... Bunların yerine, geçtiğimiz dokuz ay boyunca yaptıkları tek şey olabilecek tüm kapıları kadınların yüzüne çarpmak oldu.”³⁴⁶

Kadınlar ve kız çocuklar, Taliban'ın kadınlara ve kız çocuklara gösterdiği muamele karşısında tepkisiz ve sessiz kalınmasına yönelik öfkelerini de dile getirdiler. Örneğin, barışçıl protestolara katılmasının ardından Taliban tarafından keyfi olarak gözaltına alınan bir kadın, “Dünyanın bizim için üzüldüğünü duymaktan bıktım... Herhangi bir eylem sunmak istemiyorsanız, üzülme” dedi.³⁴⁷ Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılan kadınlarla çalışan bir hizmet sağlayıcısı olan Abreşim de Uluslararası Af Örgütü'ne şunları söyledi: “Çok kızgınım... Geçtiğimiz yirmi sene içinde biz kadınlara, sesimizi çıkarma ve adalet için çalışma fırsatı verildi... Uluslararası toplum bizi terk etmiş gibi hissediyorum -yalnızca uluslararası toplum da değil, bütün dünya terk etmiş gibi.”³⁴⁸

Uluslararası Af Örgütü görüştüğü kadınlar ve kız çocuklar, Taliban tarafından gerçekleştirilen ayrımcılık ve insanlık dışına itilmeye karşı dirençliydi. Taliban tarafından tutuklanan bir protestocu, Afgan kadınların ve kız çocukların hakları için mücadelesinden asla vazgeçmeyeceğini şu şekilde ifade etti:

Taliban'ın biz kadınların var olduğunu ve var olmaya devam edeceğimizi bilmesi lazım. Mücadele için farklı, direnmek için farklı yollar bulacağız... Biz değişim nesliyiz. Çok çalışmazsak Afganistan'ı kim kurtaracak?... Benim sorumluluğum yalnızca aileme, köyüme karşı değil ki -bütün ülkeye karşı! Okulları açmamız, kadınları işlerine geri döndürmemiz ve daha birçok değişiklik yapmamız gerekiyor. Önümüzde uzun bir yol var.³⁴⁹

Taliban'ın *mahrem* kısıtlamalarını ihlal ettiği için Taliban mensupları tarafından feci bir şekilde dövülen Asal da dünyadaki diğer kadınlarla şu umut mesajını paylaştı:

Hemcinslerime bir mesajım var: Vazgeçmeyin! Biz kadınlar, birbirimizi en iyi biz anlarız. Kadın haklarının ihlal edilmesine izin vermemeliyiz. Bu yalnızca Afganistan'la ilgili değil. Dünyanın başka yerlerinde de benzer şeyler yaşanıyor. Bu, kolektif bir mücadele olmalı ve hepimiz birbirimizi desteklemeliyiz. Birbirimize yardım etmemiz, birbirimizi eğitmemiz, birbirimize moral vermemiz, birbirimiz için harekete geçmemiz gerek...

Taliban biz kadınların beyni olmadığını, işe yaramaz olduğumuzu, onlarla eşit olmadığını düşünüyor. Bizi insan olarak görmüyor. Bu yüzden bedenlerimizi, yüzlerimizi, düşüncelerimizi, hayallerimizi ve umutlarımızı örtmek istiyor. Bizi ortadan kaldırmak istiyor. Bunu yaptıklarını gördüğümüzde, daha da güçlü olmak zorundayız.³⁵⁰

346 2022'de gerçekleştirilen mülakat.

347 2022'de gerçekleştirilen mülakat.

348 2021'de gerçekleştirilen mülakat.

349 2021-2022'de gerçekleştirilen mülakat.

350 2022'de gerçekleştirilen mülakat.

TAVSİYELER

AFGANİSTAN'DAKİ FİİLİ OTORİTE OLAN TALİBAN'A:

- Afganistan'ın taraf olduğu Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi de dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, uluslararası hukuk altındaki yükümlülükler doğrultusunda kadınların ve kız çocukların insan haklarına saygı gösterilmeli, bu haklar korunmalı ve hayata geçirilmelidir.
- Kadın İşleri Bakanlığı ile Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu görevlerine iade edilmelidir.
- Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonunun ("UNAMA") İnsan Hakları Birimiyle çeşitli insan hakları gelişmeleri, eğilimleri ve vakaları hakkında etkileşimde bulunulmaya ve çalışmaya devam edilmelidir.
- Afganistan'daki İnsan Hakları Durumuna İlişkin BM Özel Raportörünün ülkeye yapacağı ziyaretler kolaylaştırılmaya devam edilerek, kendisinin özel görüşme yapma hakkı dâhil olmak üzere tam ve sınırsız erişimi sağlanmalıdır.
- Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesiyle yapıcı bir ilişki kurulmalı ve Komite'nin olağanüstü rapor talebine ivedilikle yanıt verilmelidir.

İNSANİ VE EKONOMİK KRİZ

- İnsani yardımın, herhangi bir müdahale olmaksızın kadınlar ve kız çocuklar dâhil en çok ihtiyaç duyan kişilere, en uygun şekilde ulaşması için sivil toplum örgütleri ve BM kuruluşlarının insani yardımın tasarlanması ve ulaştırılmasındaki uzmanlığını kullanabilmeleri güvence altına alınmalıdır.
- Kadın insani yardım çalışanlarının işlerini herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın yapmalarına izin verilmelidir.

TALİBAN'IN KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARA GETİRDİĞİ KISITLAMALAR

- Kadınların ve kız çocukların eğitim hakkına her düzeyde saygı gösterilmesi, bu hakkın korunması ve hayata geçirilmesi için aşağıdakiler de dâhil olmak üzere kapsamlı adımlar atılmalıdır:
 - Kız çocuklar için tüm ortaöğretim okulları derhal açılmalı ve okulların açık olduğu ve hem erkek hem kız tüm çocukların okula gitmesi gerektiği hususunda halka duyurular yapılmalıdır.
 - Giyim ve davranışla ilgili olan ayrımcı sınırlamalar dâhil olmak üzere her düzeyde kadın öğrencilere ve öğretmenlere yönelik sınırlamalar kaldırılmalıdır.
 - Aldıkları eğitimin daha az erişilebilir, daha düşük nitelikli, sınırlı veya başka herhangi bir şekilde olumsuz etkilendiği anlamına geldiğinde, kadınların ve kız çocukların erkeklerle veya erkek çocuklarla veya erkek öğretmenlerle birlikte öğrenmelerini kısıtlayan kuralların kaldırılması dâhil olmak üzere eğitim ve fırsatların, eğitimin her alanında kadınlar ve kız çocuklar ile erkekler ve erkek çocukları arasında eşit olarak sağlanması güvence altına alınmalıdır.

- Kadın çalışanlara yönelik ayrımcı muamele dâhil olmak üzere kadın istihdamı üzerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılmalıdır.
- Daha önce kamu görevinde bulunan tüm kadın çalışanların önceki görevlerine dönmeleri sağlanmalı ve kadınların, tüm sektörlerde yüksek düzeydeki pozisyonlar dâhil her türlü pozisyonda çalışabilmelerine izin verilmelidir.
- Tüm sektörlerde çalışan kadınların, erkeklerle eşit ücret, mesleki gelişim ve aynı ilerleme imkânlarına sahip olmaları güvence altına alınmalıdır.
- Giyim ve dolaşım kısıtlamaları üzerindeki de dâhil olmak üzere işyerlerinde kadınlar üzerindeki her türlü kısıtlamaya son verilmelidir.
- Yargı dâhil kabine ve hükümette kadınlar üst düzey görevlere atanmalı ve tüm karar alma organlarında tam katılımcı olarak yer almaları sağlanmalıdır.
- Kadınların yanlarında bir mahrem (erkek refakatçi) bulunması şartı dâhil olmak üzere kadınların ve kız çocukların dolaşım özgürlüğü üzerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılmalıdır.
- Kadınların ve kız çocukların saygı gösterilmesi ve korunması gereken bir dolaşım özgürlüğü hakkına sahip oldukları açıkça ifade edilmeli ve bunların, kadınların ve kız çocukların dolaşım özgürlüğünü kısıtlamak isteyen ya da buna izin vermeyen veyahut onları yanlarında mahrem olmadığı için cezalandıran herkese duyurulması ve yaptırımlar uygulanması için adımlar atılmalıdır.
- Kadınların ve kız çocukların kendi kıyafetlerini zorlama, şiddet ve ayrımcılık olmaksızın seçme haklarına riayet edilmelidir.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

- İlgili BM kurumları ve sivil toplum örgütlerinin desteğiyle, kadınlara ve kız çocuklara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin; kadınlara ve kız çocuklara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi, bu şiddetten korunmaları, bu şiddetin önlenmesi ve onarım sağlanmasına ilişkin insan hakları hukuku ve standartları uyarınca sahip olunan yükümlülükler doğrultusunda ele alınması için mağdur odaklı bir yaklaşımı esas alan ve kadınların ve kız çocukların failliğine ve özerkliğine saygı gösteren, kapsamlı bir strateji geliştirilmelidir ve bu strateji aşağıdaki hususları içermelidir:
 - Kadın hakları aktivistleri ve ulusal ve uluslararası örgütlerin anlamlı katılımlarıyla kadınlara ve kız çocuklara karşı her türlü toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimiyle mücadele etmeye yönelik kapsamlı bir mevzuat yürürlüğe sokulmalıdır.
 - 2009 tarihli Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkındaki Kanun'un hükümleri derhal uygulanmalı, bu kanunun kamuoyuna duyurulması için adımlar atılmalı ve kanunun uygulanmasından sorumlu uzmanlaşmış kovuşturma birimleri ve mahkemeler tekrar göreve getirilmelidir.
 - Tüm kadın polisler görevlerine iade edilmeli ve ilave kadın polis memurlarının alımı ve görevde kalması için çalışmalar yürütülmelidir.
 - Tüm polis memurlarının, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle ilgilenirken haklara riayet eden bir yaklaşım sergilemeleri için eğitilmesi güvence altına alınmalıdır.

- Kapatılan sığınıkların yeniden açılmasına izin vermek yoluyla da dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılan kişilere yönelik güvenli sığınıkların tüm ülke çapında mevcut olması sağlanmalı ve bu kişilerin adli yardım, tıbbi bakım, psikososyal danışmanlık hizmetleri ve çocuk bakımı dâhil diğer koruma hizmetlerine erişimleri güvence altına alınmalıdır.
- Kadınların ve kız çocukların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarını misilleme korkusu duymaksızın bildirmelerini teşvik edecek adımlar atılmalı ve kadınlara ve kız çocuklara karşı bildirilen tüm toplumsal cinsiyet temelli şiddet vakalarının kapsamlı, hızlı ve tarafsız bir biçimde soruşturulması, sorumluların uluslararası standartlara uygun olarak kovuşturulması ve suçlu bulunmaları halinde ölüm cezasına başvurulmadan uygun cezalara mahkûm edilmesi sağlanmalıdır.
- Mahkûmların, özellikle de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarından hüküm giymiş olanların serbest bırakılmaları araştırılmalı ve bu kişilerin adaletten kaçmamaları ve eylemlerinden dolayı sorumlu tutulmaları güvence altına alınmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalan kişilere zamanında, etkili ve bütünsel onarımlar sağlanmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalan kadınlara ve kız çocuklara hizmet sağlayanların serbestçe ve misilleme korkusu duymaksızın faaliyet gösterebilmesi güvence altına alınmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanların keyfi olarak gözaltına alınmasına son verilmelidir.

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER

- Taliban'ın çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere karşı olan tavrının kamuoyuna duyurulmasına devam edilmeli ve Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkındaki Kanun ile Medeni Kanun'un çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri yasaklayan hükümleri uygulanmalıdır.
- Taliban mensuplarına çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik yasağı konusunda eğitimler ve bilgilendirmeler yapılmalı ve kadınları ve kız çocukları evliliğe zorladığı tespit edilen mensuplara karşı yaptırımlar uygulanması yoluyla da dâhil olmak üzere hiçbir Taliban mensubunun, kadınları ve kız çocukları evliliğe zorlamaması ya da bunun için baskıda bulunmaması sağlanmalıdır.
- Taliban mensupları ya da başka kişilerce gerçekleştirilen çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere dair her türlü iddia uluslararası standartlara uygun olarak soruşturulmalı ve kovuşturulmalıdır.
- Uluslararası tavsiye edilen standartlara uygun olarak asgari evlilik yaşı kız ve erkek çocukları için 18 yaş olarak kabul edilmeli ve 18 yaşın altındaki tüm evlilikler yasaklanmalıdır.
- Ekonomik ve insani kriz, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve basmakalıp yargıların yaygınlığı ve Taliban tarafından getirilen kısıtlamalar nedeniyle kadınların ve kız çocukların eğitimde ve istihdamda karşılaştıkları engeller de dâhil olmak üzere çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin arkasında yatan nedenlerin teşhisi ve bunlarla mücadele için adımlar atılmalıdır.
- Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere sürüklenen ve bu tür evlilikleri sonlandıran kadınların ve kız çocukların adli yollara, avukat desteğine, eğitim ve istihdam fırsatlarına erişimleri de dâhil

olmak üzere etkili hukuk yollarına, onarıma ve yeniden toplumla bütünleşme sürecine erişimleri güvence altına alınmalıdır.

- Çocuk yaşta ve erken evliliklerin etkili bir biçimde takip edilmesi ve önlenmesi için doğum kaydı ve evlilik kaydına yönelik zorunlu, erişilebilir ve ücretsiz ulusal sistemler tesis edilmelidir.
- Ulusal ve uluslararası düzenlemeleri de içerecek şekilde çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler hakkında kamuoyuna yönelik bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmeli ve bu tür kampanyalar desteklenmelidir.
- BM kuruluşları ve uluslararası ve ulusal sivil toplum örgütleriyle istişare edilerek çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin ele alınması ve engellenmesi doğrultusunda bir plan hazırlanmalıdır.

BARIŞÇIL PROTESTOLAR

- Kadınlar ve kız çocuklar dâhil olmak üzere Afganistan'daki her bir bireyin ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanabilmesi güvence altına alınmalıdır.
- Kadınlar ve kız çocuklar ile onların aile fertleri de dâhil olmak üzere tüm protestoculara yönelik taciz, istismar, keyfi gözaltı ve tutuklama uygulamalarına son verilmelidir.

ALIKOYMA YLA BAĞLANTILI İHLALLER

- Kadın protestocular ile “ahlaki yozlaşma” suçlamasıyla gözaltına alınan ve ev içi şiddetten kaçan kadınlar ve kız çocuklar dâhil olmak üzere kişilerin keyfi olarak gözaltına alınması, tutuklanması, zorla kaybedilmesi, işkence ya da diğer türde kötü muameleye maruz bırakılması uygulamalarına son verilmelidir.
- Tüm Taliban mensuplarına bu tür ihlallere müsamaha gösterilmeyeceği açık bir şekilde ifade edilmeli ve tüm iddiaların güvenilir bir biçimde soruşturularak, bu gibi ihlallerden sorumlu olan her Taliban mensubun kovuşturulması sağlanmalıdır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, zarar verici tecrit koşulları da dâhil olmak üzere işkence ve diğer türde kötü muameleye karşı korunması ve Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarına (“Mandela Kuralları”) ve Kadın Mahpuslara Muamele ve Kadın Suçlulara Yönelik Hapis Dışı Tedbirlere Dair BM Kuralları (“Bangkok Kuralları”) da dâhil olmak üzere uluslararası standartlara uygun olarak insanca muamele görmesi güvence altına alınmalıdır.
- Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkese, derhal avukata ve adil, hızlı ve aleni yargılamalara erişim dâhil olmak üzere usul güvenceleri sağlanmalı ve kadın protestocular ile aile fertlerini, alikoyma esnasında yaşadıkları hakkında alenen konuştukları için kontrol etmek ve cezalandırmak için kullanılan “anlaşmalara” son verilmelidir.

TÜM BM ÜYE ÜLKELERİ DÂHİL OLMAK ÜZERE ULUSLARARASI TOPLUMA:

- Kadınların ve kız çocukların eğitim, çalışma, serbest dolaşım, ev içi şiddetten kaçtıktan sonra desteğe ve hukuki onarıma başvurabilme, keyfi olarak gözaltına alınmama ve tutuklanmama, onay vererek evlilik yapma ve barışçıl protesto düzenleme dâhil olmak üzere temel haklarına saygı göstermesi için Taliban'a her fırsatta baskı yapılmalıdır.
- Kadınlar ve kız çocuklar dâhil Afganların ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek insani yardımı sağlamaya devam ederken ekonominin, uygun denetim altında, tam olarak işler hale

getirilmesine yardımcı olarak, Afganistan'daki insani krizin sona erdirilmesi için acilen çalışmalar yürütülmelidir.

- Taliban'ın kadınların ve kız çocukların haklarını ihlal etmesine son vermek için -BM Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanacak planlı yaptırımlar ya da seyahat yasakları gibi- Afgan halkına zarar vermeyecek ancak Taliban'ı etkileyebilecek manivelalar tespit edilmeli, bunlar koordineli ve kararlı bir biçimde kullanılmalı ve bu tür uygulamaların kaldırılması için hangi politika adımlarının gerektiği netleştirilmelidir.
- Kadınlara ve kız çocuklara yönelik ihlallerden sorumlu olanlar ile yine kadınlara ve kız çocuklara karşı ayrımcı politikaları tersine çevirebilecekken bunu yapmayan Taliban mensuplarına yönelik seyahat yasağı muafiyetlerine son verilmelidir.
- Kendi hakları ya da kadınların hakları için mücadele eden toplulukların desteklenmesi için yardım fonları kullanılmalıdır. Örneğin, eğitim sisteminin, kız çocuklara karşı ayrımcılık gözetmeyen kısımlarına mali destek verilmeli ve kız çocuklara yönelik ortaokulların açık olduğu vilayetlerin finanse edilmesi için planlı çabalar gösterilmelidir.
- Okullara erişimleri engellenen kız çocuklar için alternatif eğitim seçeneklerine mali destek sağlanmalıdır.
- Afganistan'ın dışında bulunan tüm Afgan kadınlara ve kız çocuklara uluslararası koruma statüsü tanınmalıdır.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanlar ile bu kişilere destek veren sistemde çalışmış olan ve Afganistan'da güvenli bir biçimde yaşama imkânı bulunmayan kadınların üçüncü ülkelere tahliyesine öncelik verilmelidir.
- Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten hayatta kalanların üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri kolaylaştırılmalıdır.
- Taliban'a tüm alıkoyma merkezlerinde uluslararası izleme faaliyetlerini kabul etme ve bu izleme faaliyetlerinin tüm alıkoyma merkezinde habersiz ziyaretler yoluyla gerçekleştirilebilmesini güvence altına alma çağrısında bulunulmalıdır.
- UNAMA İnsan Hakları Birimi'ne, bu birime verilen Mart 2022 tarihli yetki uyarınca insan hakları ihlallerini izleme, belgeleme ve bu konuda savunuculuk rolü üstlenmesine imkân verecek yeterli insan kaynağı sağlanmalıdır.
- Afganistan'daki çatışmanın tüm taraflarınca işlenen tüm suçların soruşturulabilmesi için Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Afganistan soruşturmasına siyasi ve işlevsel destek sunulmalı ve UCM Savcılığına yeterli kaynaklar sağlanmalıdır.
- Evrensel yargı ilkeleri uyarınca, kadınlara ve kız çocuklara karşı işlenenler başta olmak üzere Afganistan'da işlenen suçlara dair soruşturma ve kovuşturmanın yürütülmesi sağlanmalıdır.

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ SAVCILIĞINA:

- Afganistan'da tüm failer tarafından işlenen UCM'nin yargı yetkisi kapsamındaki tüm suçlar hızlı bir şekilde araştırılmalıdır.

AFGANİSTAN'DA FAALİYET GÖSTEREN BM KURULUŞLARI İLE ULUSLARARASI VE ULUSAL İNSANİ YARDIM ÖRGÜTLERİNE VE ULUSLARARASI BAĞIŞÇILARA:

- Yereldeki kadın aktivistlere ve gruplara danışarak acil mali destek ve insani yardım dağıtımına yönelik plan daha da geliştirilmeli ve bu planın kadınlar ve kız çocukların özel ihtiyaçlarına göre uyarlanması ve ihtiyaç duyulan kaynakları etkin bir şekilde ulaştırabilmesini sağlamak için tesis edilen hesap verebilirlik ve izleme çerçevelerinin geliştirilmesinde bu kişi ve gruplar dâhil edilmelidir.
- Sığınaklar dâhil olmak üzere toplumsal cinsiyet temelli şiddetten kurtulanlara yönelik hizmetlere mali destek sağlanmalı ve Taliban'a bu kişilere yönelik koruma ve destek sistemini yeniden işler hale getirmesi yönünde baskı yapılmalıdır.
- Basit ve erişilebilir başvuru süreçleri vasıtasıyla Afganistan'daki kadın hakları örgütlerine fon tahsisi yapılmalı ve hizmetlerini, kendi personelleri ve hizmet sağladığı kişilere güvenli bir biçimde ulaştırabilmelerini sağlamak için bu gruplarla esnek bir şekilde çalışılmalıdır.
- Taliban'a tüm alıkoyma merkezlerinde uluslararası izleme faaliyetlerini kabul etme ve bu izleme faaliyetlerinin tüm alıkoyma merkezinde habersiz ziyaretler yoluyla gerçekleştirilebilmesini güvence altına alma çağrısında bulunulmalıdır.
- Ülke çapında çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik oranlarına ilişkin bir değerlendirme yapılmalı ve Ağustos 2021 tarihinden bu yana meydana gelen her türlü değişiklik takip edilmelidir.
- Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin ele alınması için Afgan kadınlar ve kız çocuklarla istişarede bulunarak kapsamlı, hak temelli ve yerelin ihtiyaçlarına cevap veren bir plan oluşturulmalı ve bu tür evliliklerin ele alınmasına yönelik program ve destek faaliyetlerine fon tahsis edilmelidir.
- Afganistan'daki yerel kadın hakları aktivistleri ve grupları ile diasporadaki uzmanlarla düzenli istişarelerde bulunulmalıdır. Bu kişi ve grupların görüşleri programlara ve politikalara dâhil edilmeli ve uluslararası politika ve savunuculuk faaliyetlerine anlamlı bir şekilde katılabilmeleri desteklenmelidir.

BM GENEL SEKRETERİNE, BM GÜVENLİK KONSEYİ'NE, BM ÖZEL PROSEDÜRLERİNE VE BM İNSAN HAKLARI KONSEYİ'NE:

- BM Hukukta ve Uygulamada Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Çalışma Grubu, Kadına Yönelik Şiddet ile Bunun Kökenleri ve Sonuçlarına İlişkin BM Özel Raportörü, BM Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü, BM Genel Sekreterinin Çatışma Bölgelerinde Kadınlara Yönelik Cinsel Şiddet Özel Temsilcisi ve BM Genel Sekreterinin Çocuklar ve Silahlı Çatışmalara İlişkin Özel Temsilcisi gibi BM kuruluşlarının ve temsilcilerinin, UNAMA İnsan Hakları Birimi ve Afganistan'daki İnsan Hakları Durumuna İlişkin BM Özel Raportörü ile yakın temas halinde Afganistan'daki kadınların ve kız çocukların durumunu izlemeye ve hak ihlalleri yaşandığında seslerini yükseltmeye devam etmeleri teşvik edilmelidir.
- Taliban'a tüm alıkoyma merkezlerinde uluslararası izleme faaliyetlerini kabul etme ve bu izleme faaliyetlerinin tüm alıkoyma merkezinde habersiz ziyaretler yoluyla gerçekleştirilebilmesini güvence altına alma çağrısında bulunulmalıdır.

BM GENEL SEKRETERİNE:

- Afganistan'a bir ziyaret gerçekleştirilerek, Taliban'a kadınların ve kız çocukların haklarına riayet etmesi için baskı kurulmalıdır.
- Genel Sekreterin Afganistan Özel Temsilcisine kadınların ve kız çocuklarının haklarına riayet etmesi için her fırsatta baskı kurması yönünde talimat verilmelidir.

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NE:

- Afganistan'daki kadınların ve kız çocukların durumuna ilişkin olarak Güvenlik Konseyi tarafından atılacak bir dizi somut adımı da içinde barındıran bir karar alınmalıdır.

BM İNSAN HAKLARI KONSEYİ'NE:

- Afganistan'daki durumla ilgilenmeye devam edilmeli ve Afganistan'daki ciddi insan hakları ihlalleri için hesap verebilirliği destekleyecek somut adımlar atılmalıdır.
- Afganistan'daki İnsan Hakları Durumuna İlişkin BM Özel Raportörünün görevinin desteklenmesi, güçlendirilmesi ve yeterli düzeyde fonlanmasına devam edilmelidir.
- BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin Afganistan'a dair raporlama görevi artırılmalı ve güçlendirilmelidir.
- Afganistan'daki kadınların ve kız çocukların insan haklarını ele almak için atılacak acil adımlar, Konsey'in 50. Oturumunda gerçekleştirilen acil tartışma ile yine Konsey'in 51. Oturumu için planlanan pekiştirilmiş etkileşimli diyalog üzerine bina edilmelidir.

AFGANİSTAN'DAKİ İNSAN HAKLARI DURUMUNA İLİŞKİN BM ÖZEL RAPORTÖRÜNE:

- Periyodik brifingler almak ve kilit konularla ilgili eşgüdümü kolaylaştırmak için uluslararası ve ulusal insan hakları örgütleriyle kurulan ilişkiler sürdürülmelidir.
- İnsan Hakları Konseyi'nin cezasızlığa son verilmesi, hesap verebilirliğin sağlanması ve failerin adalete teslim edilmesi için iddia edilen tüm insan hakları ihlallerinin hızlı, bağımsız ve tarafsız bir şekilde incelenmesi veya soruşturulmasının aciliyetini yinelemesini göz önünde bulundurarak, diğer uluslararası mekanizmalarla yakın işbirliği içinde özellikle de kadınlar ve kız çocuklara karşı işlendiği iddia edilen ihlallere ilişkin ilgili tüm paydaşlardan bilgi talep edilmeli, alınmalı, bu bilgiler incelenmeli ve bu bilgiler üzerine harekete geçilmelidir.
- STÖ'ler de dahil olmak üzere uluslararası kuruluşların ülkede araştırma ve izleme faaliyetleri yürütme talepleri desteklenmelidir.
- Afganistan'daki kadınların ve kız çocukların durumuna ilişkin sürekli ve ayrıntılı araştırmalar yürütülmeli, bu konuya dair kapsamlı bir rapor yayımlanmalı ve kadınlara ve kız çocuklara yönelik ihlallere sürekli bir biçimde karşı çıkılmalıdır.
- BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ve BM Çocuk Hakları Komitesi de dahil olmak üzere Afganistan'ın uluslararası insan hakları sözleşmeleri çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmesinde BM'ye yardımcı olunmalı ve Afganistan'daki ilgili makamlarla ilişkiler kurulmalıdır.
- Yereldeki insan hakları örgütlerinin, özellikle de kadınlarca yönetilenlerin çalışmaları desteklenmeli ve kolaylaştırılmalıdır.

**Uluslararası Af Örgütü
küresel bir insan hakları
hareketidir.
Bir kişi adaletsizliğe
uğradığında bu hepimizi
ilgilendirir.**

BİZE ULAŞIN



posta@amnesty.org.tr



+90 212 361 62 17

BİZE KATILIN



facebook.com/UluslararasıAfOrgutuTurkiye



@aforgutu

AĞIR ÇEKİMDE ÖLÜM

TALİBAN YÖNETİMİ ALTINDA KADINLAR VE KIZ ÇOCUKLAR

Taliban bir yıldan kısa bir sürede Afganistan'da kadınların ve kız çocukların haklarını yok etti. Taliban, kadınların ve kız çocukların eğitim, çalışma ve serbest dolaşım özgürlüğünü ihlal etti, ev içi şiddetten kaçan kadınlara ve kız çocuklara yönelik koruma ve destek sistemini ortadan kaldırdı, koyduğu ayrımcı kuralları ihlal ettikleri gerekçesiyle kadınları ve kız çocukları keyfi olarak gözaltına aldı ve Afganistan'daki çocuk yaşta, erken ve zorlandırma evlilik oranlarındaki ani artışta rol oynadı. Bu kısıtlama ve politikaları barışçıl bir biçimde protesto eden kadınlar ise taciz edildi, tehdit edildi, tutuklandı, zorla kaybedildi, keyfi olarak alıkonuldu ve işkenceye maruz bırakıldı.

Rapor, 90 Afgan kadın ve 11 kız çocuk, Taliban tarafından işletilen gözaltı merkezlerinin altı mevcut veya eski personeli ve ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ve BM kuruluşlarının 22 personeli ile yapılan görüşmelere dayanıyor. Araştırma, Mart 2022'de Afganistan'da yüz yüze görüşmelerin yanı sıra Eylül 2021 ve Haziran 2022 tarihleri arasında uzaktan mülakatlar yoluyla gerçekleştirildi.

Taliban'ın acımasız politikaları milyonlarca kadını ve kız çocuğu güvenli, özgür ve doyurucu bir yaşam sürme fırsatından yoksun bırakıyor. Uluslararası toplum, Taliban'a, kadınlara ve kız çocuklara yönelik mevcut politikalarının kesinlikle kabul edilmeyeceği yönünde net, koordineli ve güçlü bir mesaj iletmeli ve Taliban'ı yaptıklarının sonuçlarıyla karşı karşıya bırakacak somut adımlar atmalıdır.

Raporun İngilizce tam metnine aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz:

<https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/5685/2022/en/>

İndeks: ASA 11/5685/2022
Temmuz 2022

[amnesty.org.tr](https://www.amnesty.org.tr)

AMNESTY
INTERNATIONAL

